

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIII. évfolyam – 2000. 3–4. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

- 2 Személyi hírek és változások
- 2 Törzsgárda jutalomban részesültek jegyzéke (Gellén Miklósné)
- 3 Dr. Tombor Tibor (1909–2000) (Batári Gyula)

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

- 4 Széchényi Ferenc emlékünnepe 2000. április 12-én
- 4 Berke Barnabásné, az idei Széchényi-díjas köszöntése (Nagy Anikó)
- 6 Berke Barnabásné köszönő szavai
- 7 A bujdosás kétféle értelmezése Szenci Molnár Albert műveiben (P. Vásárhelyi Judit)
- 9 Javaslat a Tudományos Bizottság számára a „Bibliothecarius emeritus” címre [Berlász Jenő] (Fülep Katalin)
- 10 Előterjesztés a „Bibliothecarius emeritus” cím megadására [Fazakas József] (Wojtilláné Salgó Ágnes)
- 11 A Nemzetközi Csereszolgálat beszámolója az Illyés Közalapítvány pályázati támogatásának felhasználásáról (Gábor Kálmánné)
- 12 Szükségszerű változások az állományvédelemben – okok, célok és következmények (1960–2000) (Kastaly Beatrix)
- 17 Ahol a könyvek megpihennek... A Raktári Osztály vezetőjének bemutatkozása (Elbe István)

KIÁLLÍTÁS

- 19 Három kódex (Karsay Orsolya)
- 20 Egymillió kézirat. Kiállítás a Kézirattárban 2000. március–július

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

- 21 A művelődéstörténet Keresztury Dezső munkáiban (Monok István)
- 23 Könyvtárunk az 1956-os forradalom napjaiban (K. A.)
- 24 Fekete István vallomása olvasmányairól (B. Gy.)
- 24 „Az élet a csodáké”. Hubay Ilona pályája (1902–1982) (Elekes Irén)

NYUGDÍJASAINKRÓL

- 27 Beszélgetés dr. Fazakas Józseffel 90. születésnapja alkalmából (Riporter: Batári Gyula)

TÁJÉKOZÓDÁS

- 30 Pelejtej Tibor „Public Relations. A kommunikáció szervezésének gyakorlati kézikönyve és kiegészítő szakismeretei” című könyvének harmadik, bővített kiadásáról

SAJTÓFIGYELŐ

- 31 Könyvtárinformatikáról tanácsoztak (Varga Zoltán)
- 31 Mikovinyi, a tudós polihisztor (–km–)
- 32 Könyvtárosok találkozója

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

- 32 „Hírlapőrök” a sajtókutatás szolgálatában (K. A.)
- 33 Kocsy Lászlóné – a Periodikafeldolgozó osztály helyettes vezetőjének – a „hírlapőrök” első találkozásán elhangzott bevezető gondolatai
- 36 Beszámoló a Közalkalmazotti Tanács munkájáról (Weeber Tibor)

KRÓNIKA

Személyi hírek és változások 2000. március 1–2000. április 30.

Új dolgozóink: Hantos Attila gazd. szakalk., Informatika, Káldos János könyvtáros, Magyar Elektronikus Könyvtár, Kertész Balázs ügyvit. alk., Kézirattár, Király Péter könyvtáros, Kézirattár, Kozári Zsolt raktáros, Raktári osztály, Lászlóné Lénárt Katalin könyvtáros, Nemzetközi Csereszolgalat, Maloveczkyné Domina Katalin ügyvit. alk., Könyvfeldolgozó osztály, Mohácsi István igazg. ügyint., Könyvfeldolgozó osztály, Surmann István kiseg. alk., Műsz. Fenntart. osztály, Szabó Balázs könyvtárosasszisztens, RNYT, Szabó Erika ügyvit. alk., Periodikafeldolgozó osztály, Türr Tamás műsz. ügyint., Mikrofilm- és Fényképtár.

Áthelyezés a könyvtáron belül: Gruber Klára ügyvit. alk., a Mikrofilm- és Fényképtárból a Periodikafeldolgozó osztályra, Kereszturyné Jónás Mária a Videotárból a Különgyűjteményi Főosztály Titkárságára, Kuslits László könyvtáros a Videotárból a Film és Interjú Gyűjtőszerv. osztályra, dr. Major Zoltán tud. kut., a Mikrofilm- és Fényképtárból a Periodikafeldolgozó osztályra.

Eltávoztak a könyvtárból:

- **próbaidőn belül:** Kurucz Orsolya ügyvit. alk., Olv. és Táj. Szolg.
- **felmentéssel:** Árvainé Bíró Judit szakmunkás, Nyomdaüzem, Míkola Katalin könyvtáros, Könyvek Központi Katalógusa
- **munkaviszonya megszűnt:** Barota Katalin könyvtáros, Olv. és Táj. Szolg., Bartha Tünde könyvtárosasszisztens, Olv. és Táj. Szolg., Mártonffyné Antal Edit főkönyvtáros, Periodikafeldolgozó osztály, Szakál Jánosné ügyvit. alk., Könyvfeldolgozó osztály, dr. Tóth Árpád főkönyvtáros, Szakozó osztály.
- **nyugdíjazással:** Sass Kálmánné könyvtáros, Köteleespéldány osztály.

Törzsgárda jutalomban részesültek jegyzéke

Az alábbiakban közlöm a törzsgárdafokozatot elért dolgozók névsorát és a részükre járó könyvutalványt:
10 éve dolgozik a könyvtárban:

[a törzsgárdatagság I. fokozatát érte el, 5000,- Ft értékű könyvutalványt és 3 nap jutalomszabadságot kap!]

Ábrahám Antal, Ballagó Gergely, Bencze Júlia, Csirmazné Rezi Éva, Dvornitzky Zoltán, Hargitai Gáborné, Herkli Ákos, Hoffmann Róbert, Horváth Péter, Lénárt Katalin, Magyar Péter Marius, Mesterné Jávor Virág, Nyisztorné Heilauf Éva, Pásztóyné Kővári Katalin, Piedl Éva, Szatterné Szabó Gyöngyi, Turányi Nóra

20 éve dolgozik a könyvtárban:

[a törzsgárdatagság II. fokozatát érte el, 7000,- Ft értékű könyvutalványt és 5 nap jutalomszabadságot kap!]

Bácsvári Anna, Belitska-Scholtz Hedvig, Dr. Maurer Zsuzsa, Pulayné Szucsák Katalin, Szelesi Rózsa, Ürge György, Weeber Tibor

25 éve dolgozik a könyvtárban:

[a törzsgárdatagság III. fokozatát érte el, 12 000,- Ft értékű könyvutalványt és 5 nap jutalomszabadságot kap!]

Horváth Pálné, Illy Lászlóné, Kókey Péterné, Sárkány Mihályné, Somogyváry Gyula, Urbán Gusztávné

30 éve dolgozik a könyvtárban:

[a törzsgárdatagság IV. fokozatát érte el, 15 000,- Ft értékű könyvutalványt és 5 nap jutalomszabadságot kap!]

Albertné Révay Rita, Benkő Zsuzsanna, Hausenblasz Róbertné, Karakas Péterné, Kereszturyné Jónás Mária, Stroh Tamásné, Varga Ildikó

Gellén Miklósné

**Dr. Tombor Tibor
(1909–2000)**

Elhunyt dr. Tombor Tibor, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott osztályvezetője, aki 1909. január 14-én született Fiumében. Középiskolai tanulmányai befejezése után a Külügyminisztériumban a Nemzetközi Vegyes Döntőbizottságok mellett működő Kormány megbízottak Hivatalában az olasz kormány megbízott titkára lett, nemzetközi jogi könyvtárakat is ő vezetett 1933-tól 1939-ig. Ezután újságírói tevékenységet folytatott a Pesti Hírlapnál, ahová tehetségkutató verseny második helyezettjeként került. A budapesti egyetemen 1946-ban fejezte be jogi tanulmányait. A Pesti Hírlap megszűnése után az Országgyűlési Könyvtár hívta meg nemzetközi jogi szakértőnek. 1952-ben az Országos Műszaki Könyvtárban az olvasószolgálati osztály vezetőjeként alkalmazták. 1958-tól nyugdíjazásáig, 1969-ig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, közben az Országos Könyvtárügyi Dokumentációs Tanács Könyvtárügyi és Berendezési Szakbizottságának elnöke is volt. Az akkori Művelődésügyi Minisztérium őt bízta meg a Nemzeti Könyvtár budavári jelenlegi helyére történő áthelyezésének megtervezésével. Egy

interjúban azt nyilatkozta, hogy az ő ötlete volt a „két nagy raktárterony elhelyezése a két udvarban, majd alul az »U-alakú« összeköttetés”. Minderről részletesen beszámolt az OSZK Évkönyvben és a szakfolyóiratokban. Közben könyvtártudományi témájú szakkönyvei is jelentek meg, többek között 1958-ban „Gyermekkönyvtárak építése, berendezése és díszítése”, 1961-ben „A könyvtári állomány védelme”, 1967-ben „A könyvtári állomány tárolása”, 1972-ben a „Könyvtárépítési tapasztalatok”.

Nyugdíjba vonulása után elsősorban olasz művelődéstörténeti témákkal foglalkozott, 1981-ben jelent meg „Marco Casagrande olasz szobrász élete és művei”, 1989-ben „A Veneto, Magyarország és az Adria tenger” olaszul. Itália elismerte munkálkodását, az Olasz Köztársaság Lovagrendje tagjává választották, itthon Arany Érdemrendkeresztel tüntették ki életművéért. Az OSZK mai munkatársai közül is sokan ismerték és szerették, ugyanis a kilencvenes évek közepéig olvasóként, kutatóként gyakran látogatta a könyvtárat.

Batári Gyula

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Széchenyi Ferenc emlékűnnepség 2000. április 12-én

Az idei, 2000. április 12-én tartott Széchenyi Ferenc emlékűnnepség egyfelől igazodott a hagyományokhoz, másfelől újabb örvendetes eseménnyel bővült.

A Himnusz eléneklése és Monok István főigazgató üdvözlő szavai után P. Vásárhelyi Judit *A bujdosás kétféle értelmezése Molnár Albert műveiben* című előadásával köszönte meg a tavaly kapott Széchenyi Emlékérmét. Majd a főigazgató úr kihirdette, hogy az idén az Országos Széchenyi Könyvtár Berke Barnabásné főosztályvezetőt érdemesítette e kitüntetésre.

Laudatióját Nagy Anikó mondta el, Berke Zsuzsa köszönő szavait követően az OSZK kórusa köszöntötte őt Eckhardt Mária vezényletével.

Az ünnepség ezután kibővült a *Bibliothecarius emeritus* cím bejelentésével és átadásával. Berlász Jenő és Fazakas József az a két első kollégánk, akik e címet megkapták. Mindketten több évtizeden át szolgálták a Nemzeti Könyvtárat igen magas színvonalon, hűségesen és alázattal. Tevékenységük gyümölcseit – publikációikat, az általuk szerkesztett katalógusokat, bibliográfiákat stb. – olvasóink és az itt munkálkodók minden időben használni fogják. Köszönő szavai után a Könyvtár jelenlegi hűséges munkatársai vették át törzsgárdajutalmukat.

Az ünnepség a Szózat eléneklésével ért véget.

Berke Barnabásné, az idei Széchenyi-díjas köszöntése

Kedves Kollégák, Tisztelt Ünneplő Közönség!

Minden látszatnak ellentmondóan tény, hogy Berke Barnabásné majdnem 40 éve könyvtáros. Olyan elkötelezettséget jelent ez a szakma, a hivatás iránt, amely önmagában is tiszteletet kelthet, Berke Zsuzsa pedig egyéniségéből adódóan is megérdemli tiszteletünket.

Pályát módosítani igen divatos manapság, hiszen a változásban könnyű bízni, mert minden változás tele van ígéretekkel – az igazi kihívás viszont – valom – bennünk van. Zsuzsa folyamatosan felfelé ívelő pályája igazolja azt, hogy saját szakterületünkön kell sikereket elérni, megmutatni, hogy mindig tudunk újítani, mindig tudunk eredményeket kidolgozni magunkból.

Zsuzsa könyvtári pályafutása 1961-ben kezdődött, ekkor lépett be a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába, ahol a nemzetközi csere területén dolgozott 1970-ig. Közben megszerezte magyar irodalom és

könyvtár szakos diplomáját. Ezt követően az akkori OMKD, a későbbi OMIKK munkatársa lett. Itt előbb katalogizáló volt, majd csoportvezetői megbízást kapott. Márekkor az általunk jól ismert alapossggal kezdett el foglalkozni a munkájával kapcsolatos szabályzatok kidolgozásával, s ez az út egyenesen a Szabványbizottsághoz vezetett. 1981-ben örömmel üdvözlöttük, mint a szabványbizottság új tagját, aki úgy kapcsolódott be a munkába, hogy rögtön látni lehetett szakértelmét, logikus gondolkodását. Első megbízása a *Bibliográfiai tételek besorolási szabályai* szabványjavaslat kidolgozása volt, ez 1982-ben készült el. Azóta 8 szabványjavaslatot készített, az utolsónak, az elektronikus dokumentumok bibliográfiai leírásának most folyik a véglegesítése, ez talán a szabványosítási munka legnehezebb fázisa.

Szakmai megújulást jelentett – a szabványosítási munka mellett – az OMIKK-ban elindított fejlesztési

program, amelynek munkatársa lett. A program a könyvtári és szakirodalmi feldolgozás technológiai és tartalmi korszerűsítésének fejlesztését tűzte ki célul, ez több tanulmányutat jelentett Zsuzsa számára, a könyvtárostársadalom számára pedig értékes szakmai közleményeket, melyek a TMT-ben és a Könyvtári figyelőben jelentek meg.

Az 1984-es év ismét új kihívást hozott. Az Országos Széchényi Könyvtárban – többek között – a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusának gépesítési programja szerepelt kiemelt feladatként, ennek munkálataihoz csatlakozott Zsuzsa. Egy év múlva már az akkori Bibliográfiai és Könyvforgalmi Főosztály főosztályvezető-helyettese. Ettől kezdve részt vesz a feldolgozás és a központi szolgáltatások integrált számítógépes rendszerének megtervezésében, megvalósításában. A Fejlesztési Csoport munkatársaival terveket készítenek, ezeket, valamint a mások által készített terveket megvitatják, megvalósítási tanulmányokat állítanak össze, pályázatokat nyújtanak be, könyvtári rendszereket tesztelnek – mindig szem előtt tartva a nemzeti könyvtári szempontokat. A Szervezési és Koordinációs Munkabizottság vezetőjeként a könyvtár gyenge pontjait is észreveszi, s 1987-ben javaslatot tesz bizonyos munkafolyamat-módosításokra. Javaslatát a könyvtár vezetősége elfogadja, s 1988-ban megbízást kap az újonnan alakult Gyarapító és Feldolgozó Főosztály vezetésére. Nagy feladat volt az új főosztály működésének megindítása. Zsuzsa részt vett a DOBIS/LIBIS integrált könyvtári rendszer kiválasztásában, bevezetésében és működtetésében. A kurrens nemzeti bibliográfiai rendszert meg kellett újítani, ekkor kezdődtek például az új periodikumokra vonatkozó havi füzet megjelentetésének munkálatai. A gyarapítás-érkeztetés-feldolgozás egysége érdekében ki kellett dolgozni olyan alapvető struktúrát, amely azóta már részben rutinszerűvé vált, részben módosult, de mindenképpen ekkor, Zsuzsa vezetésével kezdődött el egy olyan közös munka, amely minden feladatra vonatkozóan meghatározta a célt, megindokolta a szükségességet és kijelölte a feladat helyét a munkafolyamatban. A Gyűjteményfejlesztési Bizottság tagjaként oroszlánrészt vállalt az OSZK gyűjtőkori szabályzatának kidolgozásában. S most engedjék meg, hogy pár mondat erejéig megszakítsam e szépen ívelő pálya részletezését. Hiszen nagyon fontos az elkötelezettség, a szakmai tudás, az ambíció, a határozottság, a munkabírás, de van valami, ami nélkül nem ment volna ez a nagyon nehéz munka, s ez a Zsuzsa egyéniségében, természetében meglévő emberiség. Kár lenne tagadni,

hogy voltak szakmai viták, konfliktusok, hiszen ezek mindenütt vannak, ahol a szakmájuknak, sőt hivatásuknak elkötelezett embereknek kell együtt dolgozniuk. De ezekben az esetekben mégsem sérült meg senki, ezeket meg tudtuk oldani közösen, a főosztályon belül. Zsuzsa mindig igyekezett békében élni azokkal, akikkel összehozta a sors, a problémákra mindig talált valami olyan megoldást, amellyel nem csupán a könyvtár és a főosztály érdekeit tartotta szem előtt, hanem az egyénét is. Derű és bizakodás sugárzott róla, amikor bennünket, munkatársait kellett buzdítani. Ugyanakkor nem tagadta meg saját magát, amikor sérelem érte – főként máshonnan jövő sérelmekről van szó – nem titkolta előttünk, sőt el is fogadta, talán tudat alatt kicsit igényelte is a biztatást, együttérzést. Ahogy fokozatosan nehezedett a könyvtár gazdasági helyzete, többször át kellett gondolni, melyek azok a feladatok, amelyek fedik egymást, melyek azok, amelyeket el lehet, sőt el kell hagyni. Sajnos a létszámot is csökkenteni kellett. Zsuzsa egy-egy ilyen alkalommal többször is összehívott bennünket, osztályvezetőket, előtte a főosztály névsora, minden munkatársára vonatkozóan pontos adatokkal, s addig tartottak ezek a megbeszélések, míg meg nem találtuk azt a megoldást, amely a legkevesebb veszteséggel jár. Akinek mégis el kellett mennie, azal Zsuzsa személyesen megbeszélte a döntést, hogy érezze: nehéz szívvel mondunk búcsút neki.

Visszatérve a pályára: a 90-es évek közepére mind a könyvtár vezetősége, mind a fenntartó szerv arra a következtetésre jutottak, hogy intézményünket át kell világitani, majd át kell szervezni. Az első átszervezésre 1998. július 1-jén került sor, ettől kezdve a Katalógizáló és Bibliográfiai Főosztály vezetőjeként folytatta munkáját Zsuzsa egészen ez év március 1-jéig, amikortól főosztályunk neve: Gyűjteményfejlesztési Főosztály és Nemzeti Bibliográfiai Központ. Míg az előző átszervezés a főosztály létszámának és feladatainak csökkenésével járt, az ideai átszervezés után jelentősen megnöttek feladataink, s ezzel együtt a létszámunk is. A munka színvonalára és folyamatosságára a főosztályvezető személye jelenti a biztosítékot.

A nemzeti bibliográfiai rendszer kiteljesedéséért nemcsak sokat tett Zsuzsa, hanem maximálisan kihasználta az új technika, a számítógép lehetőségeit is. Mindent megtett azért, hogy a nemzeti bibliográfia valódi szolgáltatássá váljon. Hatodik éve jelenik meg évente kétszer a nemzeti bibliográfia CD-ROM-on. A könyvek, a periodikumok és a cikkek után most

folytak a hungarika-munkálatok. A bibliográfiai tételeket kérésre lemezen, illetve egyéb elektronikus úton juttatja el az OSZK az ezt igénylő könyvtáraknak. A weben is ott vagyunk, a könyvek kéthetenkénti füzeteként, mint a periodikumok vagy a könyvek katalógusa. Idő hiányában minderről nem tudok részletesebben beszélni, mint ahogy arról a jelentős eredményről sem, hogy megszűntek könyvtárunkban az olvasói cédulakatalógusok, s most már évek óta on-line katalógus igazítja el az olvasókat. De nem is szükséges Zsuzsa tevékenységét ennél jobban részletezni, mert ő mindenről rendszeresen tudósítja a könyvtárostársadalmat és egyéb érdeklődőket a szakajtóban. Több, mint 36 cikke, közleménye jelent meg idáig.

A nemzeti könyvtár egyik legjelentősebb fősztályának vezetése önmagában is emberpróbáló feladat. De együtt járnak ezzel olyan elvárások, melyek szerint a nemzetközi könyvtári életben is színvonalasan kell képviselni intézményünket. Zsuzsa e feladatoknak is eleget tud tenni. Nemzetközi szinten képviseli a Magyar ISBN Irodát, beszámolóit rendszeresen megjelennek az ISBN review éves kötetében. Az Európai Tudományos Könyvtárak Ligájában a LIBER szervezetben az OSZK képviselőjeként van jelen, 4 évig az Access Division titkári teendőit is ellátta. A szabványosítási munkákban nem csak hazai, hanem nemzetközi terepen is részt vesz, az ISO TC 46 Advisory Group-jának választott tagja volt 1993-tól 1996-ig.

A múlt nyáron tanulmányi kiránduláson vettünk részt Angliában és Skóciában. A szakmai programot Zsuzsa szervezte. Edinburgh-ban mind a nemzeti könyvtárban, mind az egyetemi könyvtárban a legnagyobb tisztelettel fogadtak bennünket, színvonalas előadásokban mutatták be nekünk a könyvtárat. Mind ez Zsuzsa gondos előkészítő munkájának és nemzetközi szakmai hírnevének köszönhető. Zsuzsa a két könyvtár vezetőivel azonnal megtalálta a megfelelő hangot, kellemes szakmai eszmecsere alakult ki, ahol ő tolmácsolt, ezt is profi módon. Hangsúlyoznom sem kell, hogy ez az út az OSZK jó hírnevét is öregbítette.

Zsuzsa könyvtári, szakmai tevékenysége még ilyen röviden összefoglalva is olyan soknak tűnik, hogy azt hihetnénk, talán magánélete nincs is. Nem így van. Ő az, aki harmonikus házasságban él több, mint 30 éve, két lánya ma is nála találja meg a fészek melegét, sőt ebbe fészekbe gyakran betér két unokája is, akik éppúgy otthon érzik ott magukat, mint a mamájuk. Talán ez a sikeres pálya titka: a szakmai tudás és a sok munka mellett a kiegyensúlyozottság, s a biztos családi háttér.

Kedves Zsuzsa, nagyon örülök, hogy idén Te kaptad a Széchényi-díjat, amely díj azoknak jár, akik proféták tudnak lenni saját hazájukban. Engedd meg, hogy elsőként én gratuláljak, s kívánjak Neked sok boldog évet, a munkádban pedig további sikereket.

Nagy Anikó

Berke Barnabásné köszönő szavai

Nagyon szépen köszönöm a kitüntetést mindenkinek!

Meghatottan és elfogódottan állok most itt kollégáim és a mikrofon előtt. Egy vallomást kell tennem, mégpedig azt, hogy mindig könyvtáros akartam lenni, mindig könyvtárban akartam dolgozni. Nem vagyok nagyon okos, csak szorgalmas. Ez volt tulajdonképpen pályaválasztásom oka, mert ha sokkal okosabb lettem volna, akkor talán valamilyen tudományos pályán kötök ki. De csak szorgalmas voltam az iskolában is, és szorgalmas voltam a munkában is. Lehet, hogy ez hozta meg a maga gyümölcsét, ez vezetett eredményekhez.

Néhány szóban szeretnék emlékezni arra, hogy nagyon jó tanítóim, mestereim voltak. Csak az tud kitartóan és örömmel dolgozni, eredményeket elérni,

aki tanárookra lel és tanítókra lel. Most már abban a korban vagyok, hogy én is tanító lettem, és ugyanazt próbálom a fiatal kollégák számára nyújtani, amit tanítóimtól kaptam.

Szerencsém volt a munkahelyeimmel. Jó helyen kezdtem és jó időben. Amikorra benőtt a fejem lágya, akkorra érkezett el a könyvtár-automatizálás Magyarországra. Ebbe már kicsit könyvtárosként, jobban mondva tanult könyvtárosként kezdettem bele. Rendkívül érdekelt a terület. Ekkor következett el az a pillanat, amikor a szabványosítás, a szabályozás, a rendszerezettség és a logikus munkarend volt az, ami megkívántatott. Amikor megszereztem a kellő gyakorlatot ezen a téren, akkor jött el pályámon a legmegtisztelőbb felkérés, hogy a Nemzeti Könyvtárhoz csatlakozzam.

A szabványosításban tanítómesterem Vajda Erikk, a gépesítéshez fia, Vajda Gábor hívott meg munkatársnak, akire mindig nagy szeretettel emlékszem. Így kezdődött el OSZK-s pályafutásom, hihetetlenül jó munkatársakkal, azon a színvonalon, amire mindig is

szerettem volna eljutni, amihez mindig is szerettem volna fölnőni. Talán sikerült.

Köszönöm mindenkinek, aki velem együtt ezen dolgozott.

A bujdosás kétféle értelmezése Szenci Molnár Albert műveiben

(A Széchényi Ferenc emléknapon, 2000. április 12-én elhangzott előadás)

Immár harminc esztendeje annak, hogy Szenci Molnár Albert életművével foglalkozom. A kezdettől fogva iránta érzett tisztelet és megbecsülés műveinek mélyebb megismerésével egyre erősödik bennem. Éppen ezért ez alkalommal, amikor a tavaly kapott nagyszerű kitüntetésért köszönetet mondok, úgy érzem, nem lenne vele szemben, de a kutatásaimat kezdettől fogva önzetlenül támogató és elősegítő Széchényi Könyvtárral szemben sem illendő, ha előadásomnak tárgyává nem őt választanám.

Ha jellemeznem kellene a 426 esztendővel ezelőtt született zsoldárfordítónkat, Molnár Albertet, kortársának, Filiczki János költőnek az értékelését tartanám a legtalálóbbnak, aki az Albert keresztnév allúziójaként „Allbereit”-ként, azaz „promptus ad bona omnia”¹, vagyis „minden jóra kész” embernek írta le őt. Jótettekben esetében főleg írói műveket kell értenünk. Valóban hihetetlenül gazdag életművet hagyott hátra. Fordításaival, szövegkiadásaival maradéktalanul megvalósította a reformáció anyanyelvi célkitűzéseit. Lefordította és 1607-ben Herbornban jelentette a *Psalterium Hungaricumot*, Dávid király 150 zsoldárának énekelhető verses szövegeit, amelyek mind a mai napig felzengenek a református istentiszteleteken. Végére *Kis katekizmust* szerkesztett néhány ima- és zsoldárfordítással az általa „öreg”-nek nevezett *Heidelbergi Katekizmus*ból. Két alkalommal – 1608-ban Hanauban, majd 1612-ben Oppenheimben – újra kiadta a *Vizsolyi Biblia* szövegét. Az első kiadás végére illesztette *Zsoldárkönyvét* és *Kis katekizmusát*. A másodikban a *Psalterium* után már a teljes *Heidelbergi katekizmust* lefordította magyarra a pfalzi rendtartással egyetemben. Ezzel a németországi *Biblia*-kiadások szokásához igazodott. A ma-

gyarországi és erdélyi prédikátorok s hívők kezébe így olyan gyűjteményes kötet juthatott, amelyben a szent könyvek, az istentiszteleteken énekel zsoldárok szövege, a keresztényi hit igazságai, sőt az egyházi szertartások formája és szabályai szerint megtalálhatóak voltak. A prédikátorok munkájának segítésére Abraham Scultetus heidelbergi első prédikátor *Postilláit* és a reformáció százéves évfordulóján mondott beszédét fordította le és adta ki Oppenheimben 1617-ben és 1618-ban. Az utóbbit Bethlen Gábor fejedelemnek ajánlotta. 1621-ben a híres svájci reformátor, Heinrich Bulliger nevéhez fűződő *Imádságoskönyvet* magyarra fordítva jelentette meg. Újra csak Bethlen Gábor kérésére és támogatásával adta ki 1624-ben Hanauban Kálvin *Institutiójának* magyar fordítását is.

Magyarországnak a külföldről való elmaradását nemcsak a vallásos irodalom megteremtésével igyekezett enyhíteni, hanem az oktatás- és iskolaügyet is korszerű segédkönyvekkel látta el. Már 1604-ben *Latin-magyar* és *Magyar-latin* szótárt jelentetett meg Nürnbergben a legkorszerűbb európai dictionariumok figyelembevételével. Ennek göröggel bővített kiadása *Lexicon* címen 1611-ben Hanauban majd 1621-ben Heidelbergben látott napvilágot. A magyar nyelv szóanyagának rendszerezésén túl *Grammaticát* is szerkesztett (Hanau, 1610).

Ezek a művek mind külföldön születtek meg és láttak napvilágot. A létrejöttükhöz szükséges szellemi háttérrel, az alkotáshoz szükséges nyugalommal (otium), továbbá a szükséges nyomdai kapacitást Hessen és Pfalz német fejedelmeinek támogatása biztosította Molnár Albert számára.

Ezt több ízben is hangsúlyozta a műveihez írott előszavaiban és ajánlásaiban. Így az 1617-ben meg-

1 *Delitiae poetarum Hungaricorum. Frankfurt 1619 = RMK III 1245, 509–510.*

jelentetett, fent említett Postilla Scultetica ajánlólevelében így írt:

„Midőn Jákób pátriárka Fáraó királytól kérdeznék, hány esztendő's vala, azt feleli, hogy az ő búdosásának napjai száz és harminc esztendő'k. Holott az nagy szent ember az ő életét búdosásnak nevezi. Azonképpen én is életemnek ez negyvenhárom esztendeit igazán merő búdosásnak mondhatom.”² Vagyis a Genesis megfelelő helyére hivatkozva (47:9), Molnár egész életét tekintette bujdosásnak, amelyen belül külföldön folyó életét számkivetésnek tartotta.³

Közhelyszámba megy, hogy a külföldi egyetemekre, akadémiákra utazó diákok utazásukat peregrinációnak, magyarul „külföldön történt bujdosás”-nak nevezték⁴, értve ezen a szegénységet, a szűkös megélhetési körülményeket, a sok-sok nélkülözést, lemondást, amit megkeserített az otthon hiánya.

A szó ezen jelentése Molnár Albertnél is megvan, méghozzá a fent idézett kijelentés folytatásaként is:

„...alig töltöttem el szüleimnél tizenkettődik esztendőt, hazámból ottan hamar kibúdostam, és először Nagy-Győrött, annakutána Göncön és Debrecenben lött deákul tanulgatásomnak szállása. Osztán feljebb serdülvén Németországban, elsőben Vitebergában és Argentínában (Strassburgban!) tanulgattam az tudományoknak kezdetit. Öregdeák koromnak pedig Hajdelbergában, Herbornában, Altorfiumban és Marpurgumban töltöttem el esztendeit.”

E kicsit szomorkás felsorolás után Molnár rögtön meg is vigasztalja önmagát, újra a számkivetettség gondolatkörét folytatva:

„ennyi fáradságos búdosásimnak meggondolatjában először ezzel vigasztalom magamat, mivelhogy látom, hogy

Számkivetésben járt ez földön Krisztus Urunk is, ... valamint a szent apastalok is búdosásban vitték véghöz tiszteket, és idegen földön végezték életeket, ... Az apastalok ideje után következő szent páterek, hív tanítók ... idegen földön, számkivetésben írták az ő könyveiket.”⁵ E helyütt roterodami bölcs Erasmust, Calvinus Jánost említi és a magyar Zsámboki Jánost, akik mindnyájan idegenben alkottak, és idegenben haltak meg.

Az idézett részben tehát a bujdosás mindkét értelemben jelen van. Külön-külön is újra és újra mindkettő jelentkezik műveiben:

Szótárában a: „peregrinabundus” melléknév megfelelői: „Bujdosó, zarándok”, a „peregrinor” igéé: „Idegen földön járok, búdosom, zarándok vagyok”.

A Bibliára visszavezethető felfogás ugyancsak többször előfordul még Molnárnál: „Vita hominis peregrinatio” – „Bújdosás embernek élete” írta latinul és magyarul Szótárában. ⁶ „Bizonytalan helyeken bújdosunk” – jegyezte bele latin Bibliájába a Korinthusiakhoz írt első levél egyik verséhez (4:11). A Biblia ma is megvan a Hódmezővásárhelyi Bethlen Gimnázium könyvtárában.⁷

E gondolat később sem idegen a magyar költészetben. Szép költői megfogalmazásra talál Arany Jánosnál is, a *Fiamnak* című versében, ekképpen:

„És, ha felnövé, tapasztalod,
Hogy apáid földje nem honod
S a bölcsőd s koporsód közti ür
Századoknak szolgált mesgyeül:
Lelj vigasztalást e szent igében:
»Bújdosunk e földi téreken.«
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.”

A vers 1850-ben keletkezett Arany János és a magyar múlt egyik legszomorúbb korszakában, és Pál Zsidókhöz írt leveléből való a „Bújdosunk e földi téreken” idézet (11:13).

Mindkettejükénél bibliás műveltségük volt az alapja rokon felfogásuknak. Csak megjegyezzük, hogy Arany János nagyra becsülte Molnár Albertet, zsolttárfordítását „nevezetes tüneménynek” tartotta.⁸

Molnár Albert bujdosása 1624-ben a szó általánosabb, peregrináció értelmében lezárult. Ekkor a harmincéves háború hadi eseményei miatt lehetetlen volt Németországban maradása. Hazatelepült. Először Kassán, majd Kolozsváron élt. De sajnos az itthonlétben még nehezebb körülmények között kellett élnie, mint korábban, külföldön. Két művet jelentetett meg mindössze: egy prédikációfordítást Kassán, és

2 Szenci Molnár Albert válogatott művei. Bp. 1976. 294.

3 Imre Mihály: Molnár Albert Biblia Tigurinája. In: Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz. Szeged 1978. (Adattár XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 4.) 309.

4 Holl Béla. „Budoso zarandok”. In: Régi és új peregrináció II. Bp.–Szeged 1993, 538.

5 Ld. a 2. jegyzetben idézett művet, 295–296.

6 Kovács Sándor Iván: Szenci Molnár Albert utazási emlékei. In: Pannoniából Európába. Bp. 1975. 82.

7 Az FO 147 jelzetten.

8 Arany János: A magyar irodalom története rövid kivonatban. Bp. 1977. 53.

egy erkölcsfilozófiai értekezésfordítást a Legfőbb jó-
ról (De summo bono) Lőcsén.

Közben 1631-ben Herbornban újra kiadták egyik latin művét, az *Analecta aenigmatiká*t (magyarul a cím annyit jelent, hogy: Vegyes rejtvények). Sok érdekes és kevésbé érdekes probléma vetődik fel e műben, és megvan rájuk természetesen a válasz is.

Ezek között témánkhoz, a peregrinációhoz kapcsolódó kérdés is akad, amelyet az előző kiadáshoz képest – amely 1621-ben jelent meg, amikor Molnár még Németországban élt – a következő fájdalmas önvallomással egészített ki:

„Oh, bárcsak lennének még éveim és erőm arra, hogy felkereshetném szeretett helyeimet, mint egykor: megölhetném azokat a férfiakat, akiknek neve újjáteremt engem. De életünk telje már elillant és csak óhajainkban és könyörgéseinkben lehetünk örömet.”⁹

Ez a fájdalmas önvallomás az idegenben élő barátaitól, az ottani szellemi környezettől elszakadni kényszerült embernek a lemondó sóhaja.

Ezek szerint nem sikerült itthon megtalálnia azt a pezsgő szellemi környezetet, amelyet Germániában otthagyt. Hogy ennek kik, ill. mi volt az oka, az már további előadás témája lehetne.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy ugyan Molnár viszonylag kevészer nyilatkozott meg önmagáról, de akkor igen emberien és őszintén tárta fel érzéseit. Jóllehet nehéz volt, sőt száműzetésnek tűnt számára az idegenben élés, de amikor már nem peregrinálhatott többé, akkor vált számára igazán fájdalmassá, hogy „Vita hominis peregrinatio est”, azaz „Bújdosás embernek élete.”

P. Vásárhelyi Judit

Javaslat a Tudományos Bizottság számára a „*Bibliothecarius emeritus*” címre [Berlász Jenő]

Berlász Jenő még a Monarchiában született (1911), a „boldog békeidők” utóján, de pályakezdése már a második világháború zord éveire esett. A fiatal, tehetséges történészre hamar fölfigyeltek. A Teleki Pál Tudományos Intézet munkatársa, majd a Századok helyettes-, később főszerkesztője lett. 1945–1948 között egyetemi magántanári képesítést szerzett és két évig a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közgazdaságtudományi Karának nyilvános rendes tanára volt. 1943-tól – az egyetem átszervezése és a kar megszünte után – az MTA Könyvtára Kézirattárának vezetője. 1956 őszén a könyvtár forradalmi bizottságának tagja, utóbb állásvesztésre ítélték. Nemzeti könyvtárunkban talált menedékre (1957–1976), s innen ment nyugdíjba. Könyvtárunk kitűnő munkatársa volt, aki gazdag kutatói tapasztalatát, történelmi munkásságának eredményeit nemcsak könyveiben és tanulmányaiban tette közkinccsé, hanem a tájékoztató munkában is kamatoztatta.

Megalapozottan döntött tehát az intézmény vezetősége akkor, amikor könyvtárunk 1867-tel záródó korszaka történetének megírásával őt bízta meg. Olyan, magas színvonalú, tudományos teljesítmény született, melyet az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága egyhangúan a legmagasabb fokozattal ismert el. *Berlász Jenő* ezzel a művével – s nyugodtan mellé állíthatjuk más irányú tudományos munkásságát is – a történettudományok doktora lett (1984). Bár pályája kétszer tört ketté, s vezetőiből olykor a minőségi munkateljesítmény időigénye iránti megértés is hiányzott, ő kitarított a maga elé állított magas, tudományos mérce, a színvonalas forrásfeltárás és időtálló teljesítmény mellett, s voltak olyan kollégái, akik ebben támogatták. Eredménye önmagáért beszél. Újabb megbecsülése a Magyar Örökség Díj (1999 december).

Emberi nagysága és tudományos kiválósága előbb szerzett hírnevet és dicsőséget nemzeti könyvtárunk számára, előbb élvezhettük a tekintélyét övező elismerést, mint ahogy azt viszonztuk. Ha odaítéljük neki a „Biblio-

⁹ *O utinam anni et vires mihi quae olim, profecto lustrarem amata mihi loca, amplecter viros, quorum nomen me recreat. Verum, nos fortior aetas jam fugit, et votis tantum precibusque iuvamus* (Az idézett kiadás 1361. lapján).

thecarius emeritus” címet, nemcsak őt becsüljük meg vele, hanem tovább öregbítjük könyvtárunk jó hírét is. Büszkék lehetünk Rá, mert méltó az elismerésre!

Javaslatomat azzal az óhajjal zárom, hogy bárcsak megadhatnánk minden arra érdemes kollégánknak e

címet. Ilyenek mindig voltak közöttünk – most is több, kiváló teljesítményű munkatársunk közül kell kiválasztanunk –, s hiszem, lesznek is.

Fülep Katalin

Előterjesztés a „*Bibliothecarius emeritus*” cím megadására [Fazakas József]

Dr. Fazakas József, egykori munkatársunk ebben az évben, március 11-én tölti be kilencvenedik életévét. 1974. január elsejével vonult nyugdíjba, de még éveken át folytatta a Régi Magyar Könyvtárba tartozó művek körében végzett kutatásait.

Nagy műveltségű és rendkívül szerény, tudós embernek ismertük meg. 1910-ben Kolozsvárott született, majd a debreceni egyetem bölcsészkarán tanult magyar–francia szakon. Tanulmányai közben fél évig a Sorbonne-on is volt ösztöndíjas. Már egyetemi éve alatt dolgozott önkéntesként a debreceni Egyetemi Könyvtárban. 1937-ben summa cum laude bölcsész-doktor lett Debrecenben. Éveken át dolgozott diplomásként a debreceni könyvtárban, majd 1944 novemberétől a Széchényi Könyvtárban, a Régi Nyomtatványok Tárában.

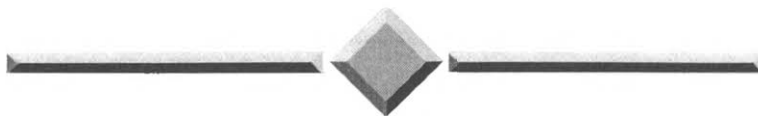
Működésének eredményeit leginkább a Régi Magyar Könyvtár gyűjteményében találhatjuk meg. A teljes anyag címléírásainak elkészítését végezte nagy szakértelemmel, nyelvtudással. Sok anonyim, ill. pseudonym művet határozott meg, kutatásokat végzett a

nyomdász meghatározások, a csonka művek, töredékek azonosítása terén is. Rendszeresen publikált szakfolyóiratokban, főképp a Magyar Könyvszemlében. Összeállította a magyarországi vízjegyekkel foglalkozó szakirodalom bibliográfiáját, a vízjegyek vizsgálatához egy egyszerű, de a mai napig is jól használható eszközt is tervezett.

Csendes, szerény embernek ismertük meg, a becsületesség és kötelességteljesítés mintaképeként. Saját tevékenységét a könyvtár érdekében végezte, s nem a könyvtárat tekintette karrierje eszközeként. Szolgálni akart, s ezt is tette évtizedeken át áldozatos és a szakma által nagyra becsült munkásságával.

Igaz, hogy már nagyon régóta nincs körünkben, s nyugdíja feltételezhetően igen alacsony lehet. Szépgesztes lenne könyvtárunktól, ha a díj odaítélésével egy nagy tudású, évtizedeken át szerényen, becsülettel helytálló egykori munkatársunk tevékenységét ismerné el, s idős napjait könnyebbé tenné.

Wojtilláné Salgó Ágnes

A Nemzetközi Csereszolgálat beszámolója az Illyés Közalapítvány pályázati támogatásának felhasználásáról

Néhány év sikertelen pályázata után a Nemzetközi Csereszolgálat 1999 nyarán **4 millió Ft támogatást kapott az Illyés Közalapítványtól** a határon túli magyar intézmények könyv- és folyóirat ellátásához szükséges pénzkeret kiegészítésére. A pályázati támogatásból Csereszolgálatunk több mint 600 határon túli magyar partnere közül **180 oktatási és kulturális intézmény részére 3 millió Ft-ért könyveket vásárolt, továbbá 360 intézmény részére 1 millió Ft-ot 590 hazai lap előfizetésére költött.**

Pályázatunk benyújtásakor nagyobb összeget kértünk és az 1999/2000. tanév végéig terveztük a felhasználást. A kuratórium lecsökkentette a támogatás mértékét és 1999. december 31-én jelölte meg a felhasználás határidejét. A pályázati támogatás kérelmezésekor úgy terveztük, hogy siker esetén kiegészítjük a saját kereteinket és a partnereink kéréseit is figyelembe véve az éves könyvtermésből folyamatosan beszerezzük a számukra szükséges kiadványokat. A kuratórium ezzel szemben egységcsomagok küldését írta elő, ami egy egészen másfajta munkamódszert kívánt. Előre el kellett dönteni, hogy partnereink közül kiket vonunk be a támogatottak körébe, részükre milyen művekből állítjuk össze az egységcsomagokat. A kedvezményezett kiválasztása komoly mérlegelést igényelt valamennyi referens részéről. A szelekció fő vezérelve az volt, hogy olyan intézmények részesüljenek most ebből a támogatásból, akikkel hosszú ideje kiépült már a kapcsolat, de régen kaptak könyveket az OSZK-tól, melynek okai az elmúlt évek pénzügyi korlátozásaiban és a pályázati támogatások elmaradásában kereshetők.

A 180 kiválasztott intézmény megoszlása a következő:

Terület	Kulturális intézmény	Középis-kola	Általános iskola	Óvoda	Összesen
Délvidék	10	7	5	1	23
Erdély	–	68	–	7	75
Felvidék	–	28	7	6	41
Kárpátalja	15	19	7	–	41
	25	122	18	15	180

A táblázat alapján kitűnik, hogy legnagyobb számban a középiskolák részesültek a támogatásból. Ennek az oka, hogy ezek az intézmények fontos cserepartnereink is egyben, mert folyamatosan megküldik a nemzeti könyvtárnak az iskolai étellel kapcsolatos magyar nyelvű nyomtatványokat (diáklapok, ballagási meghívók, iskolai értesítők, aprónyomtatványok stb.), ezeknek az ellentételezése az OSZK keretéből csak nagyon szerény mértékben lehetséges, ugyanakkor nagy szükség van körükben hazai kiadványokra az anyanyelv ápolásához.

A támogatott intézmények listájának összeállítása után került sor a könyvek kiválasztására. Négy féle egységcsomagot különítettünk el. A kulturális intézmények részére 16 címet választottunk ki a magyar történelem, irodalom és művelődéstörténet köréből. (Közöttük voltak olyan művek, melyeket csak délvidéki, erdélyi és kárpátaljai intézmények kaptak.) 22 mű jutott a középiskoláknak, melyek között a középiskolai oktatást segítő szaktudományi munkák mellett a magyar szépirodalom klasszikusainak művei is szerepeltek. Az általános iskoláknak szánt küldeményeinket csak szépirodalmi alkotásokból állítottuk össze, az ifjúság körében nagyon népszerű szerzők munkáiból 14 félélt kiválasztva. 8 könyvet kaptak az óvodák (mesék, anekdoták, gyermekversek, műsorfüzetek stb.)

A felhasználható **3 millió Ft-ból összesen 3380 db könyvet** tudtunk vásárolni. A legtöbb könyvkereskedőtől árengedménnyel kaptuk a könyveket tekintettel a nagyobb tételben történt vásárlásokra, a kedvezmény összege eléri az 1,15 millió Ft-ot, amiből közel 1000 db könyvvel többet tudtunk beszerezni, mintha teljes áron vásároltunk volna.

A könyvcsomagok eljuttatása a címzettekhez különböző csatornákon történt. A Délvidékre részben postai úton küldtük ki a csomagokat, részben megbízott vállalta a szállítást és a szétosztást. Erdélyben, a Partiumba postán adtuk fel a csomagok kisebb részét, a távolabbi vidékre megbízott szállító vitte ki és osztotta szét a küldeményeket. Kárpátaljáról egy beutazó szállító vette át a csomagokat és ő juttatta el a címzetteknek. A kiküldés költségeit minden esetben az OSZK fedezte. A Felvidékről részben az érintett intézményektől személyesen jöttek az adományért,

részben meghatalmaztak valakit a környezetükből, akik budapesti útjuk alkalmával vitték el a címzeteknek. A küldemények kiszállítása az időjárási viszonyok miatt a tervezetthez képest kicsit elhúzódt és nemrég fejeződött be.

A küldemények átvételét elismerő visszaigazolások túlnyomó részét már megkaptuk, az utolsó jegyzékek folyamatosan érkeznek. A legtöbb címzett külön levélben köszönte meg az Illyés Alapítvány támogatását és az OSZK közreműködését, hangsúlyozva, hogy milyen nagy segítség számukra a Magyarországról érkező könyvadomány.

A **folyóirat-előfizetésre 1 millió Ft-ot** kaptunk a pályázati támogatásból. Ez az összeg 2000-ben kb. **4 hónapi lapelőfizetést biztosított** a határon túli magyar oktatási és kulturális intézményeknek a táblázatban látható megoszlásban. A legtöbb címre (az intézmény profilja szerinti variációkban) az alábbi lapokat fizetjük elő: **Családi Lap, Dörmögő Dömötör, Édes**

Terület	Település	Intézmény	Folyóirat
Délvidék	15	28	59
Erdély	27	82	237
Felvidék	57	94	102
Kárpátalja	81	156	192
	180	360	590

Anyanyelvünk, Honismeret, História, Hitel, Kincskereső, Köznevelés, Magyar Nyelvőr, Óvodai Nevelés, A Tanító, Tiszatáj.

Eredeti terveink megvalósításához 2000-ben ismét pályáztunk az Illyés Közalapítványhoz és újabb 4 millió Ft támogatást kaptunk. Így most lehetőségünk nyílik azoknak a határon túli magyar partnereinknek is hazai könyveket küldeni, akik kimaradtak az 1999. évi akcióból.

Gábor Kálmánné

Szükségszerű változások az állományvédelemben – okok, célok és következmények 1960–2000*

A könyvtári állományvédelem fogalmának, tartalmának és terjedelmének változása

Mi az oka annak, hogy a könyvtári állományvédelem fogalma, tartalma és terjedelme olyan sokat változott az utóbbi ötven-hatvan évben?

A változások lényegét röviden a következőképpen fogalmazhatjuk meg. Míg az 1960-as évekig a könyvtári állományvédelem – a rovarok és a penészedés elleni védekezés szükségességének mindenkor felismerése és hangsúlyozása mellett – először szinte egyedül a könyvkötést majd a könyvkötést és a restaurálást jelentette, **a változások** arra irányulnak, hogy a fő hangsúly az optimális raktári és használati környezet kialakításán valamint azon legyen, hogy a használat során az ember által okozott kárt, ami arányában a legnagyobb szokott lenni, a lehető legkisebbre csökkentsék.

A régebbi szemléletmód és gyakorlat szerint a beavatkozás pusztán **technikai** jellegű; a kötés és restaurálás során az állományegységeket **egyenként** kezeli az erre a feladatra kiképezett, szűk körű, a könyvtárosoktól meglehetősen **elkülönülő** technikai **személyzet**.

A könyvtárosokra csak a kötetni és restauráltatni való egységek kiválasztása hárul, valamint esetleg annak figyelemmel kísérése, hogy nem lép-e föl penész- vagy rovarfertőzés a raktárban; amennyiben föllép, akkor intézkedni kell a megszüntetéséről és a fertőtlenítésről. Az ilyen típusú állományvédelemnek elsősorban a **már bekövetkezett károsodás helyreállítása** (kötésjavítás, átkötés, restaurálás, fertőtlenítés) és kisebb mértékben a megelőzés a célja (az első bekötés, a rovarok bejutásának és kártételének megakadályozása által).

* A PNYME Restaurátor Szakosztály 20 éves jubileuma alkalmából rendezett „Megelőzés, restaurálás, etika” c. konferencián (2000. február 15.) elhangzott előadás, megjelenik a „Könyv, Könyvtár, Könyvtáros”-ban is.

A **változó szemléletmód és gyakorlat** szintén főleg technikai elemeket tartalmaz (pl. a környezeti paraméterek mérése és szabályozása, fizikai védelem biztosítása az állományegységeknek), de azok az **állomány egészére** vagy **nagy részeire egyszerre** hatnak, és **intézkedések együtteseként** jelennek meg. Megvalósításukhoz szükséges a könyvtári vezetők és a **személyzet szélesebb körének** – a különböző munkaterületeken dolgozó könyvtárosoknak, raktári dolgozóknak, könyvkötőknek, restaurátoroknak, reprográfiai munkatársaknak – **állományvédelmi képzése és összehangolt, tervszerű irányító és kivitelező munkája**. Az ilyen típusú állományvédelem elsődleges célja a **károsodások megelőzése**; a helyreállításban is a konzerválás kerül célként előtérbe.

A változások folyamatának történeti áttekintése

Az **1930-as években Európában**, Rómában alapították meg az első központot, az Alfonso Gallo-ról elnevezett intézetet, könyvek restaurálására és a restaurálással kapcsolatos kutatásra. A könyvtárakban ebben az időben könyvkötészetek működnek, és a könyvtárosoknak a könyvkötés elemeit tanítják. Az **USA-ban** William Barrow feltalálja a műanyag fóliával, gép segítségével történő papírerősítést, a laminálást.

Az **1940–1960-as években** több, régi állománnyal rendelkező európai könyvtárban kezdenek restaurálással foglalkozni, majd egyre több helyen létesítenek az

egyes darabok kezelésére restauráló műhelyt. A kézi restaurálási technikák finomodnak, és újabb, esetenként gépi technikák is megjelennek. (1. táblázat)

Az **USA-ban** az 50-es években és a 60-as évek elején William Barrow kiterjedt vizsgálatokat végez a könyvpapírok savtartalma és tartóssága közötti összefüggések kutatására, és kísérleteket folytat a savas papírok savtalanítására valamint a modern tartós papír előállítására. Barrow vizsgálati eredményei ösztönzik a tömeges papírsavtalanítás lehetőségének kutatását, majd ennek nyomán kísérleti savtalanító berendezéseket építenek, elsősorban az USA-ban.

Az 1966-os **firenzei árvíz**től károsodott nagy mennyiségű könyvtári és levéltári anyag helyreállítása nemzetközi összefogással kezdődött, és ennek is köszönhetően, igen nagy hatással volt világszerte a restauráló munka szervezésének és a restaurálási technikáknak a fejlődésére valamint a természeti csapásokra való felkészülés fontosságának felismerésére. Valószínű, hogy döntő szerepe volt a szemléletmód megváltozásában, vagyis abban is, hogy a gondolkodás és a gondoskodás az egyes darabokról fokozatosan az állományok egészére tevődik át.

Ebben az időben **mindenhol jellemző** a könyvtári állományok használatának, igénybevételének és ezáltal **károsodásának növekedése**, valamint a 60-as években azt is kezdték felismerni, hogy a nagy facsiszolat tartalmú, savas, törékeny papírra nyomtatott újságok és könyvek óriási tömegeit nem lehet a lapok egyenkénti restaurálásával rövid idő alatt, a dokumentumok teljes

1. táblázat

KÜLFÖLDÖN	MAGYARORSZÁGON
1930–1940-es évek	
Könyvtárakban: könyvkötészetek működése és védekezés a rovarfertőzés és a penészedés ellen; könyvtári könyvkötők autodidakta restaurátorként is működnek	
– Róma: Gallo Intézet: könyvrestaurálás, kutatás	– 1949: Magyar Országos Levéltár restaurálóműhely
– USA: a laminálás feltalálása	
1950–1960-as évek	
Az első könyvtári és levéltári restaurátorműhelyek létesítése; a kézi restaurálási technikák fejlődése és finomodása	
– újabb gépi technikák, pl. a papírontás megjelenése	– 1964: Országos Széchényi Könyvtár restaurálóműhely
– USA kutatások: a papír savassága, a tömeges savtalanítás és a tartós papír gyártása	
1966: firenzei árvíz, hatása a restaurálás fejlődésére	
Az igénybevétel és a károsodás növekedése; az állományvédelmi mikrofilmezés elindulása (újságok, iratok)	

pusztulása előtt megmenteni. Ez vezetett ahhoz, hogy az 1960-as években több országban megkezdődött a könyvtári anyagok **állományvédelmi mikrofilmzése**. Ez volt az első olyan állományvédelmi módszer, amivel aránylag gyorsan lehetett nagyobb mennyiségű dokumentumot – egy új hordozón – hozzáférhetővé tenni, és ugyanakkor az eredeti dokumentumot a használatától megkímélni, és ezáltal hosszabb időre megővni a használatától bekövetkező pusztulástól.

A **70-es évek** több területen minőségi és mennyiségi változásokat hoztak (2. táblázat), mint pl.

- főleg Európában, de az USA-ban és Kanadában is **új, önálló** vagy a nemzeti könyvtárhoz vagy levéltárhoz tartozó **restauráló és kutató központokat** létesítettek (pl. Madrid, Párizs, Amszterdam, Washington, Ottawa);

- a **kézi restaurálás** technikai **színvonala** tovább **emelkedett**;
- a nagy mennyiségben végezhető restaurálás iránti igény növekedésével kialakultak, fejlődtek és terjedtek egyes **fél-tömeges és tömeges eljárások**, elsősorban a nedves kezelések valamint a papírjavítás és -erősítés területén;
- létrejöttek és aktivizálódtak a **restaurátorok szakmai szervezetei**; gyakoribbá váltak a szakmai **konferenciák**; új folyóiratok és más szakmai **publikációk** jelentek meg; több országban megkezdődött – különböző szinteken – a **papír- és könyvrestaurátorok képzése**. Mindez a szakmai ismeretek és információk ugrásszerű mennyiségi növekedéséhez és világméretű elterjedéséhez vezetett.
- **változások a restaurálási etikában.**

2. táblázat

1970-es évek	
KÜLFÖLDÖN	MAGYARORSZÁGON
<ul style="list-style-type: none"> – új restauráló- és kutatóközpontok, műhelyek – megindul a papír- és könyvrestaurátorok képzése – tömeges és féltömeges eljárások létrejötte 	<ul style="list-style-type: none"> – 1972: kutatások kezdődnek az OSZK-ban – új restauráló műhelyek létesítése a 70-es évek végétől – 1974: a főiskolai tárgyrestaurátor-képzés keretében – 1981, OSZK: könyv- és papírrestaurátorok közép- majd felsőfokú szakképzésének megindulása
A kézi restaurálás technikai színvonalának további emelkedése	
<ul style="list-style-type: none"> – sokasodnak a restaurátorok szakmai szervezetei, konferenciái, folyóiratai – az információk mennyiségének növekedése és az információk terjedése 	<ul style="list-style-type: none"> – 1980: létrejön a Restaurátor csoport és csatlakozik a PNYME Papíripari szakosztályához – restaurátorok külföldi tanulmányútjai és részvételük konferenciákon
Változások a restaurátori etikában	

Az **1980-as és 90-es évek**re jellemző az állományvédelmen belül a **hangsúlyok eltolódása** és a lehetőségek **választékának** soha nem látott mértékű **ki szélesedése**. (3. táblázat)

- A kötés nélküli könyvekhez egyszerű, **olcsóbb kötési technológiákat**, a bőr- és vászonkötések **javításához új, termelékenyebb technikákat** alakítanak ki;
- a **restaurálási etika** abban az irányban **módosul**, hogy nem kell mindent restaurálni, és restaurálás esetén a lehető legkisebb beavatkozást kell csak végezni;
- az elvégzett **állományvédelmi felmérések** adatai alapján látható lett, hogy a savas, törékeny

váló papírok és a károsodott kötések nagy mennyiségeinek kijavítására, megerősítésére, restaurálására nagyon hosszú időre volna szükség. Ezalatt az idő alatt az állomány többi része is károsodik, ha nem gondoskodnak valami módon az egész állomány védelméről. Ezáltal a **sorrend is megfordul**: először kellene az egész állomány védelméről gondoskodni, és csak utána vagy esetleg – ha van rá lehetőség – ezzel párhuzamosan foglalkozni a legértékesebb és/vagy a legjobban károsodott és keresett dokumentumok helyreállításával. Az állományok állapotára és a károsodások okaira vonatkozó adatok és felismerések a **könyvtárosok körében** is kezdtek **ismertté** válni, ahogy a restaurátorok

1980–1990-es évek

KÜLFÖLDÖN

MAGYARORSZÁGON

A hangsúlyok eltolódása és az állományvédelmi módszerek választékának kiszélesedése

– olcsóbb, egyszerűbb kötési, kötészavítási technikák és tárolási módszerek – állományvédelmi felmérések elvégzése → az egész állomány érdekében változik a teendők sorrendje – állományvédelmi programok készülnek és indulnak; nő az irányítás fontossága – egyre több helyen kutatják az új restaurálási és megelőzési lehetőségeket – katasztrófaterv készülnek könyvtárakban és levéltárakban – megkezdődik a könyvtári és levéltári dolgozók állományvédelmi képzése – a digitalizálás új hozzáférési lehetőségeket teremt és új állományvédelmi problémákat hoz	– egyes esetekben kötés helyett dobozba és tékába rakás – felmérések könyvtárakban és levéltárakban; új tároleőszközök alkalmazása egyes gyűjteményekben – tervezés indul az OSZK-ban és az Országos Levéltárban – OSZK a Papíripari Kutató Intézettel; Magyar Országos Levéltár – 1999: Országos Levéltárban – 2000: OSZK-ban saját és külső munkatársak részére

és a kutatók által terjesztett információk hozzájuk is elértek.

- A szemlélet változása abban a felismerésben is jelentkezik, hogy egy tudományos könyvtárban nemcsak a kéziratok és az unikális vagy a régi, ritka könyvek és más dokumentumok, hanem az **állomány mint egész is értékes** lehet művelődéstörténeti vagy szakmatörténeti szempontból és a kutatók számára.
- A tömeges papírkezelési eljárások kifejlesztésére és a restaurálás eddig megoldatlan kérdéseire irányuló **kutató és fejlesztő tevékenység egyre kiterjedtebb**; a restaurálási kutató intézeteken kívül magáncégek, egyetemek, ipari kutató intézetek is foglalkoznak új papírrestaurálási technológiák kialakításával és berendezések gyártásával. Ugyanakkor nő a könyvtáraknál, levéltáraknál, múzeumoknál és az egyetemeken-főiskolákon létesülő kísérleti és kutató helyek száma is. A kutató intézetekben, könyvtárakban, levéltárakban és múzeumokban egyre **többet foglalkoznak az állományok egészét érintő kérdésekkel is**, mint pl. az optimális klímaviszonyok; a fény, az UV-sugárzás és a légszennyező anyagok hatása a könyvtári anyagokra; légkondicionáló és levegőtisztító rendszerek létesítése; a könyvtári tároló eszközök anyagainak és szerkezetének optimalizálása; fertőtlenítés nem-mérgező anyagokkal és a könyvraktárakban valamint a

kiállításokon uralkodó állományvédelmi körülmények vizsgálatával és azok javításával.

- Az utóbbi két évtizedben egyes könyvtárakban bekövetkezett **tűz- és vízkárok** nyomán világszerte terjed a felismerés, hogy minden intézményben el kell készíteni a **katasztrófa** megelőzési, az arra való felkészülési és az azutáni helyreállítási **tervet**, és hogy a terv szerint végzett tevékenységgel csökkenthető a károsodások bekövetkezésének valószínűsége és a károk nagysága.
- Különbőféle – néhol országos vagy regionális – könyvtári és levéltári **állományvédelmi programok** indulnak; a korábbiakat folytatják vagy kiterjesztik.
A programok elemei közé tartozik a könyvek, hírlapok, folyóiratok, levéltári iratok mikrofilmmezése; könyvek, újságok és kéziratok tömeges savtalanítása; a sérült kötetek és a kötés nélküli, sérülékeny egységek elhelyezése savmentes tároló eszközökben; a raktári körülmények és a raktározási mód javítása; a könyvtári dolgozók állományvédelmi képzésének megindulása részben (kisebb mértékben) a képző intézményekben, részben a könyvtárakban. A könyvtári számítógépes hálózatok kiépülésével és az állományok egyes részeiben a digitalizálás elindulásával az elérhetőség és a hozzáférés eddig nem látott mértékű kiterjedése és ugyanakkor az eredeti megkímélése szélesebb körben válik lehetővé.

Miért hatékonyabb a megelőző állományvédelem mint a helyreállítás?

Az előbbieken vázolt változásoknak és új felismeréseknek a következménye az egyre hangsúlyosabbá váló új szemléletmód, amely tudatában van annak, hogy a **megelőző állományvédelmi módszerek komplex alkalmazásának nagyobb a hatékonysága.** A nagyobb hatékonyság három, egymással szorosan összefüggő fontos tényezőben – az **idő, a mennyiség és a költségek** – érzékelhető.

a) Az *időnek* mind a könyvtári anyagok károsodása mind a megóvásuk szempontjából fontos szerepe van. Az az **idő**, amely **alatt** a különböző anyagokból készült dokumentumok **károsodnak**, az *anyagok összetételétől és készítésük technológiájától*, a dokumentumok tárolásának *körülményeitől és módjától*, valamint *használatuk gyakoriságától és módjától függ*. Ha a könyvtári állományt a károsodást lassító körülmények között, megfelelő tároló eszközökben tartják, védik a lopástól és, amennyire lehet, az elemi csapások bekövetkezésétől és azok következményeitől, ugyanakkor a nem túlságosan gyakori használat (olvasás, másolás, kiállítás, szállítás stb.) során a legnagyobb gondossággal járnak el, akkor *hosszabb idő* múlva következnek be azok a károsodások, amelyek ellenkező esetben néhány év alatt végbemennek. A *megelőző állományvédelem* módszereinek alkalmazásával tehát *később* jutnak a dokumentumok abba az állapotba, amikor helyreállító kezelést kell alkalmazni.

Az idő mint a **károsodott dokumentumok helyreállítására fordított idő** is fontos tényező. A *helyreállítás időigényes* tevékenység: egy dokumentum esetében egy-két órától több száz óráig terjedhet. Ha egy könyvtárban az állományvédelem csak az időigényes helyreállítást jelenti, akkor az állomány nagy része állandóan károsodott állapotban lesz, és a nem eléggé gondos használat miatt egyre rosszabb állapotba kerül, amely állapot helyreállításához azután még több időre lesz szükség. Ezért ez az állományvédelmi szemlélet az állományvédelem csődjéhez vezet.

Végül, egy harmadik értelemben is tekinthetjük az idő és az állományvédelem két módjának kapcsolatát. A *megelőző állományvédelem* módszereinek érvényesítése *egyidejűleg és a jövőben is folyamatosan jótékony hatással* van arra az állományra vagy állományrészre, annak *minden darabjára*, ahol azokat alkalmazzák. A *helyreál-*

lítás viszont – mivel az alkalmazott eljárások többsége egyenkénti kezelést jelent – az állományegységeken csak *időben egymás után* végezhető, tehát nagyon elhúzódhat, és mindig csak követni tudja a károsodást. Ugyanakkor a helyreállított egységek *ismét károsodhatnak*, ha *nem megfelelő* tárolási és használati *körülmények közé kerülnek vissza*.

b) Az idővel kapcsolatban elmondottak utalnak az egyidejűleg állományvédelemben részesíthető **állományegységek mennyiségére** is. Egy könyvtár állományának mondjuk 50000 egysége szorul valamilyen fajta helyreállító kezelésre. Az *50000 darab* egyenkénti *helyreállítása tíz-húsz évet* is igénybe vehet. A *megelőző védelem* formáinak alkalmazásával viszont lényegesen *rövidebb idő alatt* lehet jótékony vagy legalább a további károsodást meggátoló hatást elérni *több százezer vagy millió*, még nem vagy kevésbé károsodott állományegységnél.

c) A védelem különböző módjai különböző **költségráfordítással** járnak, és különböző mennyiségű állományegységet lehet velük adott idő alatt megvédeni. Az egy helyreállított egységre eső munkaidő, ennélfogva a munkadíj nagy, ezért a *helyreállítás fajlagos költsége magas* és károsító körülmények között a helyreállítás hosszabb távon sokszor hiábavalónak bizonyul. A *megelőző – ún. passzív – állományvédelem* egyes módszerei először nagyobb egyszeri beruházási költséggel járnak, ami azonban nagyobb állományok összes egysége között elosztva, *kisebb fajlagos költséget jelent* mint a helyreállítása. A megelőző védelem technikai közül egyesek egyszeri beruházással és folyamatos karbantartással hosszú ideig biztosítják a védelmet, míg mások működtetésének és fenntartásának további, folyamatos és sokszor nagy költsége van. Azt azonban, hogy belátható időn belül jelentős mértékben javuljon az állomány használhatósága, csökkenjen a károsodás sebessége, olcsóbb és kisebb mennyiségű legyen a jövőbeli helyreállítás, és hogy egyáltalán, az állomány fennmaradjon a jövő kutatói számára, csak a megelőző állományvédelem alkalmazásával lehet elérni.

A kiszélesedett tartalmú és hatókörű könyvtári állományvédelem megvalósításának egyik sarkalatos feltétele az, hogy mind a **könyvtárak irányítói**, mind az **állományért felelős**, azzal dolgozó **munkatársak** felismerjék és elismerjék az **állományvédelem jelen-**

tőségét valamint, hogy annak minden szempontját megértsék. Meg kell ismerniük az állományvédelem különböző lehetőségeit és határait éppúgy, mint a módszereit. Képessé kell válniuk arra, hogy úgy alkalmazzák ezeket a módszereket, hogy figyelembe veszik a gyűjtemény jellegét, a fontossági sorrendet és az állományvédelmi követelményeket éppúgy, mint a használók igényeit. Idén márciusban az Országos Széchényi Könyvtárban tervezzük elindítani az **állományvédelmi alapismeretek tanfolyamait** különböző könyvtártípusok könyvtárosai számára. A 20 órás tanfolyamok a következő témákkal fognak foglalkozni: a könyvtári állományvédelem fogalma, jelentősége, helye és szerepe az intézményben; a könyvtáros szerepe és felelőssége az állományok védelmében; a könyvtári dokumentumok anyagainak összetétele, tulajdonságai és károsodásai; az állományvédelem területei (megelőzés, helyreállítás) és alapvető módszerei; az állományvédelemben használt anyagok és technológiák minőségének jelentősége, gyakorlati alkalmazásuk módja; a környezeti körülmények mérése és a penész- és rovarfertőzöttség ellenőrzése a raktárban; a megelőző állományvéde-

lem módszerei a könyvtári munka különböző területein; egyszerű tárolóeszközök készítése; az eredeti dokumentumok állapotának és használhatóságának értékelése; a tervezés és döntéshozatal alapjai az állományvédelemben; a katasztrófa tervek készítésének elemei és teendők váratlan események (tűz,- vízkár) bekövetkeztekor; konzultáció állományvédelmi problémákról és azok lehetséges megoldásáról.

Összefoglalva: az állományvédelmi filozófia legfontosabb változása az elmúlt években az az elmozdulás volt, ami a pusztán technikai beavatkozástól a megelőző védelem felé történt, valamint az, hogy szükségessé vált a könyvtárakban az állományvédelmi koncepció és terv kialakítása. Ennek hatékony megvalósítása érdekében az állományvédelem szervezésének, irányításának nagyobb hangsúlyt kell kapnia. Ehhez szükség van arra a szemléletváltozásra, hogy a könyvtárosok az állományvédelmet a könyvtári munkafolyamat integráns részének, ismereteit pedig a könyvtárosi ismeretek körébe tartozónak tekintsék és elsajátítsák.

Kastaly Beatrix

Ahol a könyvek megpihennek...

A Raktári Osztály vezetőjének bemutatkozása

Második életem (enyhe Szabó Dezsős felhanggal) az Országos Széchényi Könyvtárban kezdődött. Előző életemről csak annyit – ha már az író neve szóba került – hogy közös szülővárost és iskolát tudhatunk magunkénak. Igaz ez utóbbinak csak az épületét, de Kolozsváron az épületek falakba zárva őrzik a múltat, immár 80 éve.

Tízéves koromtól az olvasás, a könyvek szeretete vált máig tartó szenvedélyemmé. Mindig is könyvtáros szerettem volna lenni, könyveim otthon rendszerezett formában sorakoztak a polcokon, az elmaradhatatlan possessori bejegyzés mellé saját logikára épülő jelzeteket írogattam, különböző nyilvántartásokat vezettem, és vezetek most is. Azt, hogy mit jelent hivatásos könyvtárosnak lenni a magyar nemzet könyvtárában, a Fölőspéldány központ összetartó munkatársi közösségének példamutatása, a szakma iránti mély elkötelezettsége mutatta meg. Nekik a mai napig hálás vagyok azért a gondoskodásért és szere-

tetért, amivel utamat egyengették. Külön tisztelettel adózom Gyulai Árpád emlékének: abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy én lehettem utolsó közvetlen munkatársa.

A Fölőspéldány központban töltött több mint hét év alatt elvégeztem az akkor még 3 éves könyvtáros-asszisztens iskolát, majd ezt követően a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola levelező tagozatán szereztem szakirányú diplomát. 1995-től (a Nemzetközi csereszolgálatnál tett rövid kitérő után) az FPK könyvforgalmi csoportjának vezetője lettem.

Boldog házasságban élek, van egy három éves és egy hat hónapos lányom. Érdeklődési köröm a szakmán belül a cenzúra, leszűkítve: a huszadik századi preventív cenzúra. Még gyerekfejjel találkoztam először az írott szellemi javak nyomdába kerülés előtti csonkításával, azóta is nehezen viselem bárminemű tiltását vagy korlátozását a szabad szellemi kifejeződésnek. Sajnos a régióinkban kibontakozó fiatal de-

mokráciák még 2000-ben is tudnak dokumentálható adatokkal szolgálni.

1998 szeptember 1-jén ért az a megtiszteltetés, hogy – először egy éves próbaidővel – kineveztek a Raktári Osztály élére. A Raktári Osztály, az intézmény szervezeti felépítésén belül, szerencsés helyet foglal el az osztályok közötti szakmai és kollegiális kapcsolattartás terén. Ez az állapot számos előnyt, de hátrányt is jelent. A könyvtár zavartalan működése – méreteiből adódóan – az osztályok közötti munkafolyamatok összehangolásán múlik. Ha valahol zavar támad, annak negatív eredménye gyakran a Raktári Osztályon csapódik le. Ez bizonyos értelemben természetes, hiszen itt van a törzsgyűjtemény dokumentumainak végső állomása. Belépésemkor azonnal a kurrens raktárban felhalmozódott időszaki kiadványok feldolgozásának (már megoldási fázisában lévő) feladatával szembesültem. Az ideális állapot visszaállítása másfél évig tartott. A feladat határidőn belüli teljesítése jelentős mértékben a munkában részt vevő osztályok munkatársainak áldozatvállalásán, és a feladat koordinálására kinevezett könyvtári biztos jó szervezőképességén múlt.

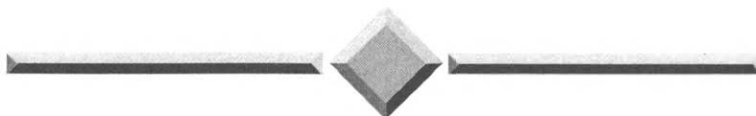
A szervezeti átalakítás során az idén két osztály megszűnt. Mindkettő közvetlenül érinti a Raktári Osztály tevékenységét, jelentős többletfeladatok megoldására serkentve a munkatársakat. Az első félévben átvettük a Kortörténeti különgyűjtemény dokumentumait, ezáltal bizonyos értelemben helyreállt a törzsgyűjtemény 54 évvel ezelőtti status quo-ja. A Fölőspéldány központ inkurrens csoportként tagozódott a Raktári Osztályhoz. Jelenlegi feladata a raktáraiban még felelhető, az államosítás során bekerült könyvek eredeti tulajdonosainak megállapítása, és a visszajuttatás megkísérlése.

A volt Fölőspéldány központ telephelyei révén a Raktári Osztály jelentős külső raktári terekhez jutott, ez időleges megoldást jelent a raktári férőhely gondok enyhítésére. A törökbálinti Tároló könyvtár HITÁR anyagát (hét országos gyűjtőkörű könyvtár külföldi hírlapállománya az OSZK kezelésében) bővítve a törzsgyűjteményből kiemeljük azokat a külföldi időszaki kiadványokat amelyek előzménye vagy utolsó évfolyamai már kint vannak, illetve nem hungarikumok és az olvasók ritkán kérik. A Régi Főti úton lévő telephely, a rákospalotai zsinagóga épületében berendezett háromszintes raktár – mint ahogy az OSZK raktározás története során már bebizonyosodott – alkalmas bizonyos állományrészek átmeneti tárolására.

Az OSZK raktározási gondjaira a végleges megoldást természetesen az új raktár megépülése jelentené. Lassan rutinszerűvé válik az a mozzulat amikor reggel kinyitom a munkahelyi szobám ablakát: megnézem, mennyit haladt előre az ásatás és megpróbálok bízni abban, hogy 2002-re átadható állapotba kerül a mélyraktár.

A Raktári Osztály elkövetkező feladatai tehát adtak: megkísérelni minimálisra csökkenteni a telítődéssel járó nehézségeket. Sajnos az ebből adódó kényszerű anyagmozgatásokat most, és a későbbiekben sem tudjuk elkerülni. A mélyraktár megépüléséig – az új férőhelyek ismeretében – el kell készítenünk az egyes állományrészek költöztetési tervét. A költöztetést követően sor kerül a toronyraktárak tereinek rendezésére és a klímarendszer korszerűsítésére. Az 1985-ös költözés után jelentőségét és méreteit tekintve a könyvtár történetében ez lesz a következő mérföldkő.

Elbe István

KIÁLLÍTÁS

Három kódex

Három kódex – három magyar díszkódex – bemutatására vállalkozik 2000. augusztus 17. és november 17-e között az Országos Széchényi Könyvtár millenniumi kiállítása, hogy a középkori magyar írásbeliség egyik legjelentősebb őrzőhelyéhez méltóan ünnepelje Krisztus születésének kétezredik, államiságunk és krisztianizációnk ezredik évfordulóját.

A három kódexet úgy válogattuk össze, hogy utaljanak az ünnep összetett voltára, univerzális és speciálisan magyar mozzanataira. A három kódex közül az első a Biblia latin nyelvű szövegét tartalmazza egy olyan kéziratos példányban, amelyet a 12. század közepétől fogva száz éven át Magyarországon használtak. Ez a híres Admonti vagy Csatári Biblia. A két másik kódex szorosan kapcsolódik a Bibliához, egyrészt a magyar művelődéshez. A Magyar Anjou Legendárium kiállított lapjai Jézus életét ábrázolják az evangélium nyomán. Megtaláljuk a Legendáriumban számos magyar vagy Magyarországon működő szent alakját, így szent királyaink életének legfőbb jeleneteit is. A harmadik kódex, Nagylucsei Orbán psaltériuma a Zsoltárok Könyvéhez kapcsolódik, Dávid király szent énekeinek latin nyelvű változatát rögzíti díszes reneszánsz köntösben.

A három kódex közül az első kettő eddig is megfelelő módon foglalta el azt az előkelő helyet, amelyet a nemzetközi tudományos közvélemény kijelölt számára, a harmadiknak azonban először ez a kiállítás fogja felmutatni teljes értékét. A kódexhez ugyanis, pontosabban a kötéséhez trouvaillé-szerű felfedezés fűződik, melynek jelentősége jóval túlmutat önmagán. A felfedezés – Lente Zsuzsa érdeme – az egész korszak könyvterméséről alkotott képünket módosítani, árnyalni fogja. Elárulhatjuk, hogy felfedezésünk kodikológiai vonatkozású abban az értelemben, hogy a kódexet archeológiai jellegű műtárgynak fogjuk fel, melynek belsejében valóságos „ásatásokat” lehet folytatni. „Régészeti” felfedezésünk vagy leletünk jelentőségét nagyban fokozza az a körülmény, hogy manapság már egyre kisebb a valószínűsége annak, hogy a korszakból új, teljes kódexek kerüljenek elő. Új eredményeket ígérő „mélyfúrásokat” a rendelkezésünkre álló forrásanyagban kell

végeznünk. Kutatási eredményeink publikálására ezt a kiállítást szemeltük ki.

A három kódex közül csak a Nagylucsei-psaltérium a mi tulajdonunk, a másik kettő kölcsönzött darab. Az Admonti Bibliából mindössze a kitépott bifóliót tudtuk megszerezni mai őrzőhelyéről, a párizsi École des Beaux-Arts múzeumából, maga a kétkötetes Óriásbiblia állományvédelmi okokból nem kölcsönözhető. Jelenlegi tulajdonosa, az Osztrák Nemzeti Könyvtár ígéretet tett rá, hogy 2001 folyamán ki fogja állítani saját falai között azon a bemutatón, amelyet magyar vonatkozású történeti forrásaikból szándékoznak rendezni.

A Magyar Anjou Legendárium nálunk látható lapjait két világhírű New York-i intézmény, a corvinákkal is dicsekvő Pierpont Morgan Library és a Metropolitan Museum of Art volt szíves rendelkezésünkre bocsátani. A Legendárium fő kódextestét a magyar anyagban igen gazdag Vaticani Könyvtár őrzi, ám ott a Szentév miatt mindennemű kölcsönzést leállítottak. Különböző okok miatt nem sikerült kikölcsönöznünk az Ermitázsban lévő öt lapot ill. a Louvre és a californiai Berkeley Egyetem egy-egy lapját sem. Mindenesetre elmondhatjuk, hogy az Admonti Biblia két lapja 800 év után újra, az Anjou Legendárium 14 lapja pedig talán első alkalommal Magyarországon van.

Három kódex – mondja kiállításunk címe; de amint az elmondottakból következik; nem csak három kódexet láthat a látogató. Az első két teremben ugyan csak töredékeik reprezentálják a két híres kódexet, de a mellékük helyezett CD-ROM-ok virtuális módon „idehozzák” a teljes műveket. Az Admonti Biblia elektronikus változatával párhuzamosan a magyar Biblia-CD-ROM is megtekinthető lesz. Az Anjou Legendárium CD-ROM-ját a CEU Középkori Tanszékének munkatársai készítették és első ízben 1998 tavaszán mutatták be Könyvtárunkban. Ekkor ünnepélyesen nekünk ajándékozták a vaticani kódexről készült facsimile egyik példányát. A harmadik teremben mélyebbre merítünk: monografikus módon járjuk körül Nagylucsei Orbán psaltériumát. Bemutatjuk tulajdonosát, akit címeres levele jelenít meg, eredeti darabok és fényképek révén kíséreltet teszünk könyvtára rekonstruálására,

felsorakoztatjuk a psaltérium mind könyvfestészeti, mind könyvkötészeti párhuzamait és levetítjük a kódex restaurálásáról, azaz felfedezésünk történetéről szóló videofilmet. A három kódex mellett tehát 16 további eredeti darabot (11 kéziratot, 2 ősnymtatványt, 3 oklevelet), 1 facsimilét, 3 CD-ROM-ot, 1 videofilmet és számos fényképet szerepeltetünk. A kiállítási katalógusban – e sorok írójának bevezetése és 85 színes tábla mellett – két kiváló művészettörténész három „esetanulmánya” olvasható majd. A kiállításához kapcsolódó-

an az MTA Irodalomtörténeti Intézetével együtt tudományos ülésszakot rendezünk a középkor és a reneszánsz kutatásának legújabb eredményeiről. Az előcsarnokban bibliai jeleneteket ábrázoló falikárpitok és középkori könyvkultúránk kiemelkedő darabjainak hasonmás kiadványai készítik fel a látogatót, hogy megtekintse a három kiállítóteremben várakozó három kódexet.

Karsay Orsolya

Egymillió kézirat

Kiállítás a Kézirattárban, 2000. március–július

1999 végére a Kézirattár állományának darabszáma átlépte a bűvös egymilliót. Jelenleg 1 011 398 kéziratunk van. 1802-ben, a Széchényi Könyvtár alapításakor 1200 kézirat volt az alapgyűjteményben, ebből a kicsiny, de jelentős darabokat tartalmazó magból fejlődött a mai gyűjtemény tartalmában és számában országos méretűvé. Az alapító szándéka szerint a magyar és magyar vonatkozású kéziratok műveket, dokumentumokat kutatták fel, szerezték meg kéziratáros elődeink, azóta is ezt az elvet megtartva gyarapítjuk a Kézirattár állományát.

A Kézirattár a magyar művelődéstörténet minden területének és korszakának egyik legnagyobb magyarországi közgyűjteménye. Kiállításunk az utóbbi évek legértékesebb és legérdekesebb szerzeményeit mutatja be: részben hazai, részben emigrációs és határon túli személyi irattárak válogatott darabjait, valamint egyedi relikviaértékű autográfokat.

A XIX. és XX. század két alkotójának, Madách Imrének és Ady Endrének leveleit, illetve vers- és cikk-kézirateit állítottuk ki az első két vitrinben. A fiatal Madách levelei Lónyay Menyhérthez, tanultársához és bizalmas barátjához szólnak. Lónyay Menyhért, a későbbi kiváló politikus, pénzügyminiszter, az ifjú költő gondolatainak, irodalmi próbálkozásainak első olvasója volt. A Lónyayhoz szóló levelek szétszóródtak, s noha az irodalomtörténet tudott róluk, az elmúlt évtizedben itthoni és német árveréseken bukkantak fel. Ady Endre kézirateinak gazdag birtokosai vagyunk már az 1930-as évektől, s azóta minden lehetőséget megragadunk, hogy auto-

gráfjainak számát bővítsük. A dedikált verseskötet ismeretlen versszöveget hordoz, ami lázba hozta az Ady-filológiával foglalkozókat. Vitacikke, a „Ne bántásatok” körbeutazta a világot, míg végül egy német árverésen bukkant föl. A Bartók-dokumentumok az édesanya leveleit mutatják be fia életének eseményeiről, s a zeneszerző levelei a Baranyay családhoz kimaradtak minden eddigi Bartók-kiadásból, oly gondosan őrizték az örökösök örökösei. Ambrus Zoltán hagyatéka is lassan teljessé válik a Kézirattárban, az irodalom- és színháztörténészek örömére.

1990 után a magyar emigráció bizalma megnőtt a hazai közgyűjtemények iránt, ennek köszönhetjük, hogy az első generációs emigráció tevékenységének dokumentumait szívesen ajándékozza a nemzeti könyvtárnak. Páratlan források, dokumentumok, amelyek a világ legkülönbözőbb részein élő magyar személyiségek és közösségek életét, illetve kapcsolatrendszerét tárják föl.

A Kézirattár vásárlás és ajándékozás révén gyarapodik. Újabban a magángyűjtők lettek a konkurensaink. Nekik pénzük van, a közgyűjteménynek alig. Értékes hagyatékrészek, tudományos kiadások számára nélkülözhetetlen írói autográfok kerülnek megközelíthetetlen magánszéfekbe. Ez az utolsó évek gazdasági változásainak szakmánkba is betört újdonsága. A magángyűjtők kincsként rejtik leletüket, a kéziratáros feltárja a kézirat kettős természetét: az egyszerre dokumentum és monumentum. Egymillió kéziratunk sokféleségét és gazdagságát reprezentálja tárlatunk. Rendezte: Nemeskéri Erika

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

A művelődéstörténet Keresztury Dezső munkáiban *

„...a magyarság ügye a magyar műveltség ügyével áll vagy bukik.” – írta Keresztury Dezső az 1946-ban a Renaissance könyvkiadónál megjelent „Helyünk a világban” című esszéjének előszavában. Ugyanezzel a címmel („Helyünk a világban”) 1984-ben közre adta tanulmányainak egy másik válogatását is, részben újra kiadva az 1946-os kötetet, „... mert ma is időszerűnek látszanak...” az ott közölt tanulmányok – mondta ez utóbbi kötet bevezetőjében. Tegyük rögtön hozzá: most, amikor naponta kell bizonyítanunk és bizonygatnunk, hogy Magyarország is Európa része, a két világháború közötti időszak a „magyar sors” kérdéseiről szóló írások jelentős része, így Keresztury munkái is megőrizték időszerűségüket. 1984-ben zárultak le azok a Berend T. Iván vezetésével folyó munkák, amelyek eredményeként Ring Éva szerkesztésében 1986-ban megjelent a „Helyünk Európában” című reprezentatív válogatás. A két kötetes esszéantológia a „Nézetek és koncepciók a 20. századi Magyarországon” alcímet is viseli, de tartalmában – ellentmondásban a címmel – szűkebb tematikájú. Ténylegesen a Magyarországnak Közép- és Kelet-Európában elfoglalt helyével foglalkozó magyar tudományos művekből válogattak a kötetek összeállítói. E válogatásba nem fért bele Keresztury említett köteteiből egy tanulmány sem. Miért? Rögtön előre bocsátom, nem politikai okokból. Furcsa is lenne, hiszen az idézett antológiában együtt szerepel Kádár János Teleki Pállal, vagy Aczél György Eckhardt Sándorral és Bibó Istvánnal, Keresztury Eötvös kollégista társai a II. világháború utáni politikai élet sok, más-más szellemi és politikai műhelyből érkezett szereplőjével. Nem, Keresztury írásai nem politikai tartalmuknál fogva, vagy írójuk személye miatt maradtak ki, hanem azért, mert Magyarországnak Európához tartozásáról másként, más megközelítéssel gondolkodott. (Ezt természetesen én gondolom a tanulmányok elolvasása után, s nem a szerkesztőkkel konzultáltam a kérdésről.) Ez a más módon való gondolkodás napjaink

igazi és tényleges dilemmája is akkor, amikor Magyarország európaiságáról beszélünk. Akkor, amikor kialakítjuk azt az intézményrendszert, amely majd a Magyarországon lakókat – úgymond – felkészíti az Európai Közösség népeivel való együttélésre (Európai Tanulmányi Központok, Európa Pontok, Európa Könyvtárak stb.). Tanuljuk és tanítjuk, hogy milyen is az európai jog (amely jobbra azért még csak alapelveiben létezik), hogyan kell európai módon gazdálkodni, politizálni, irányítani az önkormányzatokat stb., stb., de azokról a közös gyökerekről, amelyek közös művelődéstörténetünkben ismerhetők meg, csak elvétve esik szó, mint a pragmatikus értékvilágban használhatatlan ismeretekről. 1984-ben, amikor a „Helyünk Európában” című antológiát összeállították, még nem így gondolkodtak, akkor még erősebb volt a kelet- és közép európai összetartozás eszméje, de arról is elsődlegesen politikai és gazdasági nézőpontból gondolkodtak, és nem a művelődéstörténet szemszögéből. (Kelet-Európával kapcsolatosan valóban nehéz is lenne a művelődéstörténet szerves összeforrottságáról beszélni.)

Keresztury Dezső tehát – költőhöz és irodalomtörténészhez méltóan –, amikor Magyarország európai helyéről gondolkodott, akkor első sorban a közös művelődéstörténetet tartotta látókörében. Számára nem volt kérdéses a nyugati kereszténység művelődéstörténetének egységessége. Egyetemi éveit az Eötvös Kollégiumban, Bécsben és Berlinben töltötte. Életének azokat az éveit, amikor egy ember a legfogékonyabb, kialakul a tudatos világlátása, ő olyan nemzetközi környezetben töltötte, ahol nehéz a magyar kultúra értékeit túlbecsülni, de nem lehet nem értékelni. „Helyünk Európában” számára tapasztalat volt, hiszen berlini lektorként annak a népnek az értelmiségének oktatta a magyar művelődés történetét, amelynek kultúrája leginkább hatott arra. A német kultúra történetének írói, hasonlóan a francia, angol, vagy olasz kollégáikhoz feltárták, közreadták,

* Elhangzott németül a stuttgarti Magyar Kultúrintézet 2000. évi Magyar Kultúra Napja ünnepségén, amelyet Keresztury Dezső emlékének szenteltek.

illetve a megfelelő oktatási intézményi hálózat segítségével elterjesztették kultúrájuk ismeretét, és ez tudott alapjává válni a német, francia, angol, illetve olasz „önismeretnek”. A „magyar önismeret” Kereszturynál megegyezik „Magyarország megismerésé”-vel, ahogy a magyar historia litterariát bemutató esszéjének címét is választotta. „A nemzeteknek egymásról való ismereteit egyaránt befolyásolja a tudós kutatás és a hangulatkeltő hírverés, az ábrázolt valóság színváltása s a szemlélő fogékonyságának alakulása, a hagyományok rögzítő ereje s a divat gyakran változó eszméje.” Ebben a mondatában összegezte programját: a művelődéstörténeti (maga számára első sorban az irodalomtörténeti) kutatás, az eredmények felső fokú oktatása itthon, és más módszerekkel külföldön, a színvonalas ismeretterjesztés, és a „fogékonyság alakulása”-hoz a megfelelő kulturális intézményrendszer megteremtése és működtetése.

Külföldi egyetemeken eltöltött éveiben pontosan megismerhette a magyar, illetve az osztrák, vagy német hallgatók felkészültségében, mentalitásában mutatkozó különbségeket. Tudta, hogy a magyar irodalom és a magyar tudomány művelői méltó partnerei az európai társaiknak. Eredményeik elterjesztéséhez kevés az, ami számukra a legfontosabb, az anyanyelvük. De látta azt is, hogy mekkora különbség van Magyarországon a kultúra résztvevői és az azt nem fogyasztó széles társadalmi rétegek között. Ezt a különbséget nem látta ekkorának az általa ismert nyugat-európai példákban.

Berlinben, tulajdonképpen első munkahelyén – hiszen diplomája megszerzése után a berlini egyetemen volt lektor, illetve könyvtáros – megismerhette azt a könyvtárat, amelyet lényegében a XVI. századi wittenbergi egyetemen alapítottak, a XIX. század elején Halléba költöztettek, majd Gragger Róbert kezdeményezésére megosztottak a hallei és a berlini magyar műhely között. Ennek a könyvtárnak a története sok tanulsággal szolgálhatott számára: egy idegenben élő magyar diák-közösség a saját tanulmányai segítésére hozta létre, majd bázisává lett a Magyarországról való ismeretek terjesztésének. Mint ilyen, a magyar kulturális kormányzat felkarolta, gyarapítását tervezetté, szervezetté tette: intézménnyé vált. Visszautalva Keresztury idézett mondata szelleméhez: az egyes kutató tudósként való érvényesülése akkor válik tényleges lehetőséggé, ha munkájának eredményei hasznosulnak az oktatás különböző szintjein. És ennek a hasznosulásnak a megszervezése már nem a tudós feladata, hanem a kulturális politika alakítóié.

Hazatérve azonban azt láthatta, mint sok más hazatérő elődje. Szélsőséges példaként csak Misztótfalusi Kis Miklóst említem, aki, amikor a XVII. század végén hazatért Hollandiából Erdélybe, szerette volna, hogy minél többen tanuljanak meg olvasni. A korabeli politikai és egyházi vezetők azonban röviden annyit válaszoltak neki, hogy mindenki nem lehet pap. Keresztury hazatértekor már nem ez volt a magyar kulturális élet legfőbb problémája, de a távolság a „nemzeti önismeret” elsajátításában az egyes néprétegek között lényegesen nagyobb volt, mint amit ő Németországban látott. Számára azonban a magyarok ismerete Európában és a magyar önismeret ügye hasonló fontosságú ügy volt. Így lett „főállású” kutató helyett a Pester Lloyd kulturális rovatának vezetője, majd aktív politikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter. Abban az időben, amikor sokan hitték azt, hogy a magyar értelmiség cselekvési lehetőségei sokkal nagyobbak lesznek, mint a háborút megelőző időben. Az 1946-os „Művelődéspolitikánk feladatai” című tanulmányát is újra kiadta 1984-ben. Senki nem gondolhatja komolyan, hogy ugyanazokat a célokat tartotta volna fontosnak 1946-ban, mint 1984-ben. A tanulmány központi gondolata éppen az, hogy akkor, amikor lehetőség van egész intézmény rendszer újjászervezésére, akkor azt úgy kell megtenni, hogy a tartalom, amit az az intézményrendszer közvetít, ne maradjon változatlan, azt is újra kell gondolni. Hiszen ahogy írja: a „társadalom és nemzet reális erőinek számbavétele után vessünk egy pillantást minden művelődéspolitikai kiinduló pontjára és végcéljára: az egyes emberre, az egyéni minőségre is.”

A pragmatikus, a korszerű technikai ismeretek mellett, alapozásként a magyar művelődés történetének európai kontextusban való megismerését tartotta a legfontosabbnak. Ő maga kutatóként első sorban irodalmunk klasszikusaival foglalkozott, de tartott előadásokat szépművészeti, fotóművészeti, nyelvészeti és filozófiai kérdésekről is. Azok az alkotók érdekelték, akik szűkebb szakmájuk mellett időt és energiát tudtak szánni a tágabb művelődéstörténet megismerésére és megismertetésére is. Nemzeti nagyjaink szervező munkája, közéleti szereplése is foglalkoztatta, s ez a terület már klasszikus értelemben is a művelődéstörténet része.

Életében csaknem negyed évszázadig volt könyvtáros. Ideális könyvtáros? A mai értelemben biztosan nem, hiszen könyvtártechnikai ismeretei biztosan nem voltak mélyek. Jó könyvtáros azonban nem lehet senki műveletlenül. Ilyen értelemben ő ideális könyvtáros volt. Olyan akit érdekelt saját szakmája története is,

olyan, aki tudta: az európai és a magyar kultúra egysége a Kárpát-medence könyvtáraiban mindig megvalósult. Kérdés volt számára, hogy ez az egységes kultúra mikor, a társadalom mely rétegéhez jutott el. Ezért is foglalkozott a magyar könyvtárak és a magyarországi olvasás történetével. Hatórás televíziós sorozatát felújítva az elmúlt évben kétszer is újra láthatták a magyar nézők.

A művelődés történetét tehát Keresztury Dezső olyan alapnak, általános ismeretnek tekintette, amelyet minden magyar embernek ismernie kell függetlenül at-

tól, hogy milyen irányban mélyíti el ismereteit, specializálódik. A művelődés története alapot ad, műveltté tesz, segít elhelyezni saját szakmánkat a többi mesteriség között. A külföldet a magyar szellemi teljesítményből két dolog érdekli: az egyes speciálisan képzett szakemberek csúcsteljesítményei (de ekkor az egyes emberek kerülnek előtérbe), másik oldalról viszont maga a magyar művelődés története, az, hogy mikor, milyen formában kapcsolódtunk Európa más nemzetéinek a kultúrájához.

Monok István

Könyvtárunk az 1956-os forradalom napjaiban

Tisztelt Kollégák!

A MAGYAR FÜGGETLENSÉG 1956. november 3. 1. évf. 6. számában leltem rá a következő rövid felhívásra. Jó lenne tudni róla valamit. Annyit én is tudok már, hogy az aláíró neve helyesen: Veredy Gyula. Igazi könyvtárosi–dokumentári előrelátásról és helytállásról árulkodik ez a kezdeményezés. Vajon kinek az ötlete lehetett és meddig jutott az elképzelés? És a résztvevők...? (K. A.)

A forradalom dokumentációja készül a Széchényi Könyvtárban

A magyar forradalom győzelme a világtörténelem egyik legváratlanabb és legnagyobb eseménye. Hosszú éveken át ad majd reményt és mutat utat azoknak, akik reménytelen nyomorúságukban szabadabb és emberibb életre vágyódnak. De féltő, hogy az, amit a forradalom napjaiban átéltünk, hogy az, ami ma még az élmény hitelességével él bennünk, az idők múlásával emlékké halványul, mondákká, legendákká ködösül.

Annak érdekében, hogy ez ne történhesék meg, hogy a forradalom egyetlen mozzanata se vesszen el az utókor számára, az Országos Széchényi Könyvtár a következő felhívással fordul az ország lakosságához.

1. Kér mindenkit, aki részt vett a forradalom bármely eseményében, vagy szemtanúja volt bármely megmozdulásnak, röviden írja

le, foglalja össze az átélteteket, a hallottakat. A forradalom napjainak minden mozzanata fontos és értékes: a fegyveres összeütközések leírása éppúgy, mint a mentők harca az életért, a pékek küzdelme a kenyérért; egyes emberek nagy hőstettei és szenvedései éppúgy, mint a legkisebb segítő mozzanat; a történelmet alakító események és a küzdő magyar nép mindennapos gondjai egyaránt; drámai és tragikus események mellett a komor napok szenvedései közt is fel-felvillanó emberi reménykedés és mosolygás.

2. Minden leírásban, beszámolóban feltétlenül megjelölendő az események pontos helye és ideje.

3. A könyvtár kéri mindazokat, akik fénykép-felvételeket készítettek a forradalom napjaiban, juttassanak el egy-egy másolatot képeikből a könyvtárhoz. Ezek a felvételek teszik majd teljessé az írásbeli közlések anyagát.

4. A könyvtár az így befutó dokumentumokat a forradalom végleges győzelméig bizalmas anyagként kezeli.

Világviszonylatban is egyedülálló lesz ez a gyűjtemény. Nem késői történetírók, hanem a történelmet alakító nemzet önmaga számol be itt azokról a küzdelmekről, melyeket saját maga és az emberiség jövőjéért vívott.

A könyvtár címe: Budapest, VIII. Múzeum körút 14–16.

Az ideiglenes Nemzeti Bizottmány nevében:
Dr. VERNY Gyula elnök

Fekete István vallomása olvasmányairól

Fekete István (1900–1970) író születése 100. évfordulója alkalmából közöljük nyilatkozatát legkedvesebb olvasmányairól. Vallomását nem sokkal halála előtt írta az „Írók könyvek közt. Kortárs magyar írók vallomásai olvasmányokról” című összeállítás szerkesztőjének következő kérdésére: „Egy könyvet szerkesztetek, amelyben írók, költők és a könyv kapcsolatát szándékozom bemutatni. Nagyon kérem szíves nyilatkozatát a legkedvesebb olvasmányairól és arról, mely művek: irodalmiak, esetleg képzőművészeti, zeneiek vagy egyéb alkotások hatottak az Ön életszemléletére.”

Íme Fekete István válasza:

„Olvasói fejlődésemben, hatéves koromtól kezdve, eleinte rövidebb időközökben, később pedig egyre nagyobb térközökben változtattam kedves íróimat, amíg eljutottam oda, hogy ízlésem és ítéletem már megkövesedettnek mondható.

Tehát – kb. 10–12 éves koromig –: Andersen, Grimm, székely népmesék stb. és – Petőfi összes költeményei, János vitézzel és Iluskával. Ezenkívül a búcsúknak és vásároknak kapható összes ponyva, betyárokkal, zsandárokkal, lovagias útonállókkal, Csejthevár asszonyával, Dobó Katicával, többnyire jóindulatú kísértetekkel és rosszmájú boszorkányokkal.

De – már 12 éves korom után – beleszólt a vadász-irodalom, Bársony Istvánnal (apám és minden rokon-

ságom vadászberekek voltak és lettem magam is) vadászújságokkal, May Károly, Verne, Nick Carter stb., s ez az irodalom lassan átcsapott Gárdonyiba, Jókai, Herczegbe, s a költők közül, elsősorban és mindenek felett: Arany Jánosba.

Az eddig felsoroltak után – hosszú katonáskodásom és a főiskola után kezdtem újra komolyan olvasni, később írni is, és azóta a következő vélemény alakult ki bennem, kb. 40 év alatt a mai napig. Tehát legkedvesebb íróim a következők: a magyarok közül: Krúdy, Tömörkény, Mikszáth, az idegenek közül: Waugh, Knut Hamsun, Leo Tolsztoj, Hemingway, Csehov, Galsworthy, Maugham, Steinbeck, Lagerlöf.

Ezek a könyvek legkedvesebb olvasmányaim voltak (ma is azok) és az idegen írók közül legjobban hatottak is rám. Tekintettel koromra, úgy érzem, ez a véleményem már *nem* is változik meg. Ezeknek az íróknak könyvei *állandóan* a kezem ügyében vannak, és örülnék, ha az újabb irodalom megközelítő műveket produkálna.

Természetesen vonatkozik ez az újabb magyar irodalomra is.”

Végül megjegyezzük, hogy Fekete István könyvei ma is igen népszerűek, elsősorban az ifjúság körében.

B. Gy.

„Az élet a csodáké”

Hubay Ilona pályája (1902–1982)

„A stabilitást nőtisztviselőink biztosítják. A férfiakat néhány évi szolgálat után más munkára hívják íróasztaluk mellől, a nők azonban helyükön maradnak s továbbviszik a könyvtári tradíciót.”

Ezeket a személyes hangú sorokat könyvtárunk legendás főigazgatója Fitz József vetette papírra 1940-ben. A hivatalos éves beszámoló számadatait, elemzéseit egészítette ki ezzel a megjegyzéssel. Valóban: jól felkészült, a könyvtárosi pályát élethivatásnak tekintő,

széles látókörű, lelkiismeretes női munkatársak dolgoztak a nagyvonalú és nagy műveltségű főigazgató irányította intézményben. A jelentés keletkezésének idején alig néhány évtized telt csak el azóta, hogy 1898-ban a Széchenyi Könyvtár első női alkalmazottja, Tóth Erzsébet kisasszony megkapta kinevezését és mint perfekt gépirónő kezdett dolgozni. A harmincas évekre komoly beosztásokban találjuk az egyetemekről kikerült nőket. Dr. Csapodiné dr. Gárdonyi Klára, Pu-

kánszkyné dr. Kádár Jolán, dr. Bertóthy Ilona, dr. Szollás Ella, Kampisné dr. Dedinszky Izabella – csak néhány név azok közül, akik a könyvtárhoz kötötték sorsukat. Hogyan alakult életük, milyen kép rajzolódik ki róluk? Erre válaszol cikksorozatunk. Az első portré dr. Hubay Ilonáé, aki a „muzeális gyűjtemények osztályán” képzelte el jövőjét. Egész működése arra vállalt, hogy kész a tradíciót nem csak hogy továbbvinni, hanem új művekkel is gazdagítani. Aztán, a második világháború után az ő esetében is a történelem próbálta kimondani az utolsó szót. Ám Hubay Ilona másképp gondolta.

Nehéz elképzelni, milyen érzés lehetett az Apponyi-könyvtár kincsei között, nagyszerű kollégák társaságában eltöltött, előmenetelt és szakmai sikereket jelentő hosszú évek után egy Szeged környéki faluban, idős, beteg édesanyjával berendezkedni a bizonytalan tartamú ott tartózkodásra.

Az irattári anyag szerint Hubay Ilona 1950-ben nyugdíjazását kérte. Negyvennyolc éves ekkor, háborús sebesüléséből felépült, alkotó erejét visszanyerte. Betegsége idején jólesően tapasztalta munkahelye megértését, visszatérte után, még 1945-ben alkönyvtárnokból könyvtárnokká léptetik elő, majd 1948-ban újabb rendkívüli előléptetésben részesül. Fontos munkája jelenik meg. (*Magyar és magyar vonatkozású röplapok, újságlapok, röpiratok az Országos Széchényi Könyvtárban 1480–1718. Egyetemi Nyomda, 1948*) Mindez nem védi meg, és a B-listázások szigorodása idején meg kell válnia szeretett könyvtárától.

Hubay Ilona a budapesti tudományegyetem bölcsészeti karán végzett, de már egyetemi tanulmányai alatt munkát vállalt. Előbb a Nemzeti Múzeum főigazgatóságán dolgozott, majd 1932-től az Országos Széchényi Könyvtárban. Az Apponyi-gyűjtemény rendezésével és katalogizálásával foglalkozott. Ezekben az években jelentős kincsek kerültek vissza a könyvtár állományába: többek között az Anonymuskézirat, a Bécsi Képes Krónika, a Sambucus-kódex és Mátyás könyvtárának darabjai. Így még a korábban is inspirálóbb közegben dolgozhatott a lelkes kutató.

1937-ben elnyert egy szigorú feltételekhez kötött olasz ösztöndíjat. Fitz József ebben is, majd pedig könyvének, a *Missale Hungarica*-nak kiadásában is messzemenően támogatta. Saját kezűleg írt levélben kérte Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a könyv megjelenéséhez 500,- pengő rendkívüli segítség kiutalását engedélyezze. Levelezést kezdeményezett a Kner nyomdával a nyomdai munkálatok ügyében.

Hubay Ilona élt a kedvező lehetőségekkel: 1938-ban művészettörténetből *summa cum laude* doktorált, s a könyve is napvilágot látott. A *Magyar Bibliofil Társaság* (amelynek Fitz József volt az elnöke) munkájában Hubay Ilona választmányi tagként vett részt. Publikációk sorát közölte a *Magyar Könyvszemlében*. (Ezekről az írásokról és az életrajz egyéb részleteiről dr. Móra László írt szeretetteljes és tisztelettől áthatott megemlékezést a Könyvtáros 1983. márciusi számában.)

Pályája szépen halad. 1941-ben I. osztályú könyvtári segédőrré, 1942-ben alkönyvtárnokká nevezik ki. Amikor 1945-ben könyvtárnokká léptették elő, egyidejűleg a VIII. fizetési osztályból a kedvezőbb VII-be került át.

A háborús veszteségek azonban szörnyűek. Két kollégáját veszítette el. Az „igaz magyar szívű” Jó Tibor halálakor a *Magyar Könyvszemlében* megjelent nekrológot Hubay Ilona írta meg, és ugyanott a „méltatlanul munkatáborba hurcolt” Halász Gáborról is megemlékezett. A tudományos publikációk műfaját oly korrektül művelő kutató, a *Könyvszemle* rendszeres szerzője a lap hasábjain tőle soha nem tapasztalt érzelmi töltéssel reagált a történetekre, a „két igaz barát, a két legjobb kolléga” halálára. Fájdalommal szól arról is, hogy az Apponyi-könyvtár féltve őrzött hungaricumait náci hurcolták el. Megemlíti azt is, hogy ő maga szintén sebesülést szenvedett.

Meghalt barátok, kifosztott gyűjtemény, megrendült egészség és még valami – elbocsátások kezdődnek. 1946-ban például dr. Fitz József, Hancsókné dr. Sántay Mária, dr. Prahács Margit, Vassné dr. Bertóthy Ilona, Bereczki Lajosné dr. Szollás Ella, Kampisné dr. Dedinszky Izabella és dr. Herke Rózsa kényszerül elhagyni a könyvtárat.

Hubay Ilonának még sikerült megjelentetnie a már említett *Magyar és magyar vonatkozású röplapok...* című munkáját, amely szakszerűségében a mai napig hivatkozott mű. Annál meglepőbb arról értesülni a hivatalos feljegyzésekből, hogy nem sokkal ezután nyugdíjazási kérelmet adott be, majd édesanyjával vidékre költözött. Itt véget érhetne a történet és a kettőtört pályá is. Ha kilenc évvel a kitelepítés után nem derült volna ki, hogy Hubay Ilonának voltak még az élettel, a pályával, saját tehetségével kapcsolatos tervei. Ekkor ugyanis, 58 évesen külföldre települt. Latin, olasz, német és angol nyelvtudással, óriási szakértelemmel, hivatástudattal felvértezve teljesen előlről kezdett mindent. Németországi karrierje Coburgban indult. Az itt született művei (a tartományi könyvtár kéziratos anyagának nyomtatott katalógusa, valamint rangos szakfolyóiratokban közölt tanulmányai) felhív-

ták rá a figyelmet, és meghívták a müncheni Bajor Állami Könyvtárba. Nem kevesebbet bíztak rá, mint a Münchenen kívüli bajor könyvtárakban található ősnymtatványok feltárását. Munkájának eredményét saját maga kialakította egységes szerkezetű ősnymtatvány-katalógus sorozatban fektette le. A külsejükből ízléses bibliográfiákat a kitűnő Harrasowitz kiadó jelentette meg.

Külföldre távozása után röviddel Hubay Ilona már elmondhatta magáról, hogy megbecsülést és tiszteletet sikerült kivívnia. A *Nemzetközi Bibliofil Társaságnak* közismert, „jegyzett” tagja volt. Talán ezen a révén ismerkedett meg egy híres és hozzáértő gyűjtővel, akit a nála Magyarországról megfordult kollégának titokzatosan csak a „Schweinfurti gyűjtő”-ként emlegetett. A dúsgazdag gyáros méltó keretet adott szenvedélyének, a könyvgyűjtésnek. Értékes darabjait ragyogó környezetben helyezte el, saját könyvtárosa volt egy művelt és halk szavú úr, Manfred von Arnim személyében és a „magyar hölgy” szakértelmét is nem egyszer igénybe vette.

Hubay Ilona nem kért német állampolgárságot, jól lehet ezzel számos előnytől fosztotta meg magát. Csendesen, de azért makacsul tartotta magyarságát. Személyes kapcsolatokat ápolt itthoni kollégáival. Hosszú évekig állt levelezésben dr. Borsa Gedeonnal*. E levelek túl azon, hogy szakmai eszmecserek, megmutatják az embert, humorát, kedvességét. Egy recenzió kapcsán így ír 1966-ban, méltányolva a nála sokkal fiatalabb kolléga szaktudását: „Kedves Gida, azért fordulok Magához, mert mindig pontos választ ad mindenre. Látszik, hogy ugyanabból az iskolából kerültünk ki.” Egy helyütt pedig, amikor egy apró könyvtári bosszúságáról számol be, megjegyzi, hogy „Józsi bácsi (Fitz József) haja az égnek állt volna”

az eset láttán. Levelét így fejezi be. „Itt Münchenben persze remek jó dolgom van. Most nyílt meg az új könyvtáráépület, pompás új olvasótermével és a könyvtár gazdagsága egyenesen megrendítő.”

Sokat utazik. Az egyik genfi konferenciáról hosszan és nagyon lelkesen számol be. Mindent megnézett Genfben, amit csak tudott. Járt Mme de Staël házában, elgondolkodott „egy érdekes asszony életén és irodalmi munkásságán”. Újságolja, hogy „az ein-siedelmi apátság könyvtárában megvannak a bencések X–XIII. századi kéziratai olyan állapotban, mint-ha ma másolták volna őket.”

Kialakította maga körül mindazt a szellemi és tárgyi környezetet, amelyben alkotó egyénisége még a nyolcadik évtizedében is hibátlanul működött. Története arra is példa, amit egyszer egy bölcs valaki mondott: „Egyetlen dolog van, amiben nem lehet csalódní, és az az embernek önmaga által választott munkája.”

Legutolsó dolgozata már posztumusz jelent meg. Pályája során olyan sokféle folyóiratba írt, de ezt az utolsó munkáját éppen a *Philobiblon* (szokásos fordítása: könyvek szeretete) közölte. Amikor magas kort megérve beteg lett, a tehetős gyűjtő segítette, könnyítette napjait. Nem csak a közös szenvedély okán. Egy kicsit azért is, mert a „magyar hölgy” Budapestről érkezett, az Apponyi-teremből, a gyűjtő pedig valaha ifjú korában, mint nászutas járt a magyar fővárosban és akkor örökre megszerette Budapestet. Azt a Budapestet, ahol ottjártakor egy komoly, szorgalmas kutatónő éppen doktori vizsgájával és könyvének kiadásával volt elfoglalva. Honnan sejthette akkor még bármelyikük is, hogy sorsuk egyszer egy fontos ponton összekapcsolódik. Mert „az élet a csodáké”.

Elekes Irén

* *Ezúton köszönöm meg dr. Borsa Gedeonnak értékes szóbeli közléseit valamint azt, hogy bepillantást engedett a levelezésbe.*

NYUGDÍJASAINKRÓL

Beszélgetés Dr. Fazakas Józseffel, 90. születésnapja alkalmából

– *Kedves Jóska, közeledő 90. születésnapod alkalmából gratulálok és egyben jó egészséget kívánok az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai és az „OSZK Híradó” szerkesztősége nevében. Mivel már hosszú ideje nyugállományban vagy, az intézményünkben dolgozók többsége már nem ismer személyesen, ezért arra kérlek, beszélj a Széchényi Könyvtárban töltött éveidről, tevékenységedről.*

– 1944 őszén kértem és kaptam beosztást az Országos Széchényi Könyvtárba. 1971-ben mentem nyugdíjba, de még ezt követően is 1981-ig voltam a könyvtár dolgozója. Egyéb munkáim mellett fő feladatomban az állandó tevékenységem a könyvtár „**régi magyar (RMK) gyűjteményének**” gondozása volt. 1947 táján *Varjas Béla* főigazgató azzal bízott meg, hogy egyesítsem és rendezzem a könyvtár két RMK-gyűjteményét. Elődeim a *Szabó Károly* és *Hellebrant Árpád* által kiadott bibliográfiák nyomán RMK-nak minősített könyveket már korábban kiválasztották könyvtárunk törzsanyagából. Volt azonban egy másik RMK-gyűjtemény is, amely *Todoreszku Gyula*, kiváló könyvgyűjtő hagyatékából származott. Ez – a hagyományozó végakarátának megfelelően – az özvegye által rendezett külön teremben, a „*Todoreszku-terem*”-ben, az ő szekrényeikben volt elhelyezve. Ezekbe a szekrényekbe kellett beraknom eredeti gyűjteményünk anyagát is. A rendezés során hamarosan kiderült, hogy a könyvek között sok a csonka példány. Néhány több példányban meglévő mű esetében viszont megállapítható volt, hogy az egyes példányok részben, vagy teljesen kiegészítik egymást. Ezek után nyilvánvalóvá vált, hogy gyűjteményünk minden egyes darabját gondosan végig kell lapozni (kollacionálni). Ezt el is kezdtem, és a megállapított hiányokat a könyvek táblájára vagy borítójára, pontos lapszámok feltüntetésével feljegyeztem. Az addigi jegyzékek és katalóguslapok már nem voltak alkalmasak az összesített gyűjtemény anyagának nyilvántartására. Erre való tekintettel megfelelő nyilvántartó köteteket készítettem. Ezekben megfelelő jelekkel és rövidítésekkel minden egyes pél-

dánynál jelöltem a teljesség szempontja szerinti adatokat, továbbá a kötetek provinciáját és egyéb tudnivalókat. Örömmre szolgál, hogy ezeket a „zöld köteteket” ma is használják kollégáim.

1950 táján az akkori kormányzat állami tulajdonba vette az egyházi könyvtárak legnagyobb részét. Az így államosított nagy mennyiségű könyvanyagban szép számmal voltak RMK-művek is. Ezeket illetően dönteni kellett, hogy mely példányokra van szüksége az OSZK-nak. A többi példányt megfelelő szempontok szerint az ország más könyvtárai kapták. Az OSZK számára kiválasztottak természetesen ugyanolyan módon kerültek feldolgozásra, mint gyűjteményünk korábbi valamennyi darabja. Ekkor már komoly segítséget jelentett számomra az akkoriban hozzánk beosztott *Kövendi Dénes* kollégám. RMK-gyűjteményünk minden szempontból való gondozása azonban továbbra is az én feladatomban maradt.

RMK-munkám mellett – kollégáimmal együtt – részt vettem az akkoriban felállításra került XVI. századi külföldi, nem magyar vonatkozású könyveket tartalmazó „**Antiqua**”-gyűjteménykatalogizálásában is.

Mihelyt időt tudtam szakítani rá, elővettem azt a töredék-halmazt, amelyet elődeim félretettek. Érdekes volt kutatni benne, mert számos RMK-töredékre bukkantam, amelyek közt több hiányzó, vagy éppen ismeretlen nyomtatvány akadt. A meghatározásban a betűtípusok és a papírosok vízjeleinek a vizsgálata segített. A régi időkben Magyarországon minden nyomda saját betűkészlettel dolgozott, és általában helyben készült papírost használt. Ezért figyelmem kellett a vízjelekre is. Külföldön nyomtatott RMK-töredékeket is találtam. Ezek meghatározása már természetesen hosszabb munkát jelentett. Nemcsak a töredékeknél, hanem sok más csonkaságnál is az itt említett módszerek szerint kellett eljárnom. Ezeknél elsősorban a szövegek tartalmának tanulmányozása, valamint a szövegek stílusának a megfigyelése vezetett eredményre. Ilyen esetekben a feltételezett szerzők ismert műveivel kellett összevetni a kérdéses csonkaságot vagy töredéket.

Az én munkámtól függetlenül felmerült az a terv, hogy közzé kellene tenni a magyar kutatás, de a külföldiek számára is egy minden szempontra kiterjedő, részletes leírást adó, minden tudományos igényt kielégítő nemzeti bibliográfiát. 1960 táján érlelődött meg ez a terv – emlékezetem szerint elsősorban *Borsa Gedeon* kollégám kezdeményezésére. Végül is a Magyar Tudományos Akadémiával való tárgyalások után elindult ez a munka, úgyhogy 1971-ben már meg is jelent az első kötet. 1983-ban ezt követte a második, és amint hallom, sajtó alatt van a harmadik. Ebben a rendkívül magas színvonalú és több tudományágat is felölelő sorozat szerkesztésében nem vettem részt. Viszont örömmre szolgál, hogy az OSZK számára készített nyilvántartásomat jól tudják használni a szerkesztők. Ez a sorozat egyelőre 1700-ig, majd 1800-ig tervezi közreadni a Magyarországon megjelent nyomtatványokat.

– *Hallhatnánk korábbi munkahelyeidről valamit?*

– Már egyetemi hallgató koromban, mint magyar-francia szakos tanárjelölt, alkalmam nyílt arra, hogy a **Debreceni Egyetemi Könyvtárban** könyvtárosi tevékenységet folytassak. *Nyíreő István* könyvtárigazgató biztatására vállaltam, hogy az egyetemi órák hallgatása mellett szabadidőm egy részét a könyvtárban töltöm, mint annak önkéntes dolgozója. Végül öt és fél évig dolgoztam ott. Négy évig minden díjazás nélkül, tanári oklevelem megszerzése után pedig csekély fizetéssel. A könyvtárosi munka különféle területeinek gyakorlati megismerése mellett igen nagy hasznomra vált, hogy éveken át hallgathattam igazgatóm könyvtártudományi előadásait, amelyeket főleg nekünk, fiatal dolgozóknak tartott. Ekkor még sem magántanári előadás, sem könyvtártudományi tanszék nem volt az egyetemen. Közben felküldtek Budapestre, egy kb. kéthetes könyvtárosképző tanfolyamra, amelyet az OSZK rendezett. Amikor francia irodalomból és nyelvészetből doktori szigorlatra készültem, könyvtárigazgatóm biztatására lehetővé vált számomra, hogy második melléktárgyként a magyar irodalom professzoránál könyvtártudományi szigorlatot tehessek, főleg a magyar bibliográfiai irodalomból.

1938-ban megnősültem, és mivel Debrecenben rendkívül csekély volt a fizetésem, rokonságom mindent megpróbált, hogy valamilyen megfelelő jövedelemmel járó más állást szerezzen számomra. Ennek eredményeképp 1939-től miniszteriális beosztást kaptam, mint fogalmazó. 1944 őszén kerültem az OSZK-ba.

– *Beszélnél tudományos tevékenységedről, publikációidról?*

– Majdnem minden publikációm a könyvtári munkámhoz kapcsolódott. Az OSZK Évkönyveiben évről-évre, nyolc közleményben folyamatosan közreadtam a bibliográfiai szempontból ismeretlen RMK-nyomtatványok szakszerű leírását. Az 1958-as Évkönyvünkben jelent meg egy papírtörténeti bibliográfiám. Ugyancsak az OSZK adta ki egy tanulmányomat a XVI. századi sárvár-újszigeti nyomda papirosairól és azok vízjeleiről. Az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központjának kiadásában megjelent „Régi könyvek és kéziratok” c. tanulmánygyűjteményben közölték „Vízjelek és papírgyártás” c. bibliográfiámat (Budapest, 1974, 320-323. lap).

Úgy gondolom, hogy e most készülő közlemény esetleges olvasói közül egy még kezdő bibliográfus számára nem lesz egészen haszontalan, ha most kissé részletesebben feltárom azokat a módszereket, amelyek egy részéről már az előzőekben szóltam. Itt még azt is bemutatnom, hogy a történelem tanulmányozása és különösen a szövegek stílusának a vizsgálata is haszonnal járhat.

Milotai Nyilas István egy református szertartáskönyvének egyik példányához kötve egy addig ismeretlen, pár lapos imádságot találtunk. Betűtípusvizsgálatom alapján megállapítottam, hogy ez a kis füzet nem ugyanott, tehát nem Kolozsvárott készült, mint amihez hozzákötötték. Tehát nem tartozik ahhoz. Így a nyomtatvány szövegéből kiindulva kellett megkísérlnem annak meghatározását. Az imádságban ez olvasható: „az mi testünkéből és vérünkéből való Királyt választottunk”. Ezt látva csak Bethlen Gáborra gondolhattam, tekintve, hogy a kis füzet címe szerint ezt az imádságot akkor már rendszeresen felolvasták az erdélyi református templomokban. Bocskai István korában, akit ugyancsak királlyá választottak a Felvidéken, lehetetlen elképzelni, hogy ő ilyen gyakorlatot megengedett volna, mert ő kifejezetten nem fogadta el királlyá választását. Bethlen viszont a nemzet érdekében helyénvalónak tartotta azt és elfogadta. Őt 1620-ban, Besztercebányán választották királlyá. Tudjuk róla, hogy az 1622. évi nikolsburgi békében is csak nehéz szívvel és magasabb politikai érdekből mondott le a királyi címről és méltóságról, sőt később is igyekezett beleavatkozni a királyi Magyarország belügyeibe. A nyomtatvány betűtípusait illetően több nyomda kiadványaival vettem össze azokat, míg végül kiderült, hogy azok a debreceni nyomda betűivel egyeznek. Ami a mű szerzőségét illeti, először is

tudomást szereztem arról, hogy Milotai Nyilas István öt évig udvari főprédikátora volt Bethlennek, tehát nyilvánvalóvá vált számomra, hogy imádságunk fogalmazásának stílusát az ő Ágendás könyvében található hasonló szövegek stílusával össze kell hasonlítanom. Ez a munka elég hosszadalmas volt, mert teljes bizonyosságra kellett törekednem. Végül is bebizonyosult, hogy ő a szerzője ennek az érdekes kis nyomtatványnak. Tanulmányom a Magyar Könyvszemle 1978. évi kötetében jelent meg.

RMK-korszakunk történetéhez hasznos adalékot nyújthat két egymással kapcsolatos tanulmányom. Az egyik a királyi Magyarország, a másik az erdélyi fejedelemiség egykorú országgyűlési törvény kiadványait ismerteti. Ezek részletes tárgyalása során a nyomtatványok nyomdahelyeinek és nyomdászainak kikutatásával az egykorú császári udvar politikáját illetően érdekes megfigyelésekre tehettem szert. Megállapításaim – ha a történettudomány számára talán csupán apróságok, – mégis hozzájárulhatnak egyes, már nyilván ismert tények újabb példákkal is gyarapítható bemutatásához. Az első az OSZK 1965/66-os Évkönyvében, a másik a Magyar Könyvszemle 1958. évi kötetében jelent meg.

Doktori értekezésem a francia irodalom neves írójának, Maeterlincknek a színműveit tárgyalja. Címe:

Le théâtre de Maurics Maeterlinck (Debrecen, 1936).

– *Nyugdíjazásod óta foglalkozol korábbi témáiddal vagy újabbakkal?*

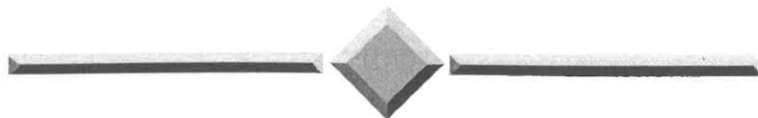
– Miután könyvtárunkat felköltöztették a várba, bejárogattam oda, de akkor már egyéb témákkal foglalkoztam. Elsősorban családjunk és eléggé kiterjedt erdélyi rokonságunk családtörténetével kapcsolatban gyűjtöttem adatokat, főleg a magyar családtörténeti irodalom alapján, de figyelembe vettem a Siebmacher's Wappenbuch Ungarn és Siebenbürgen című kötetét is.

– *Végül megkérdem, hogy milyen az egészségi állapotod?*

– Kisebb-nagyobb kellemetlenségektől eltekintve egészségesnek érzem magamat. Családom szeretetétől körülvéve, Jézus Krisztus kegyelmében bízva, az örök élet reménységében élek. Református vallású vagyok, az ökumenével egyetértve.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Riporter: Batári Gyula

TÁJÉKOZÓDÁS

Pelejtei Tibor „Public Relations. A kommunikáció szervezésének gyakorlati kézikönyve és kiegészítő szakismeretei” című könyvének harmadik, bővített kiadásáról

A könyv a public relations tevékenység „hétköznapijairól” szól: a kétoldalú (visszacatolós) kapcsolatépítésről, a bizalom megszerzésének feltételeiről, a viselkedési normákról, a személyes és írásos kommunikáció módjairól.

Továbbá PR-történet és szakirodalmi szemle, PR-programok, etikai kódexek (például a Reklámetikai kódex teljes szövege) és a PR-hez kapcsolódó szakismeretek tömör összefoglalásai találhatók a kézikönyvben.

A *mostani, harmadik kiadás* folytatja a PR hazai történetét a 2000. év tavaszáig. Közli a hivatalosan újrafogalmazott PR-meghatározásokat, szól az akkreditáció egységes rendszeréről. Bővült az ajánlott irodalom jegyzéke, és az új kiadások műfajának megfelelően közzéteszi az előzőektől eltérő címek és telefonszámok változásait. *A kis kötetben kéznél van minden fontos PR-ismeret, címléírása a következő:*

PELEJTEI Tibor: Public Relations. A kommunikáció szervezésének gyakorlati kézikönyve és kiegészítő szakismeretei. 3. bővített kiadás. Bp. IKSZ, 2000. 174 l. ill. 21 cm fűzött.

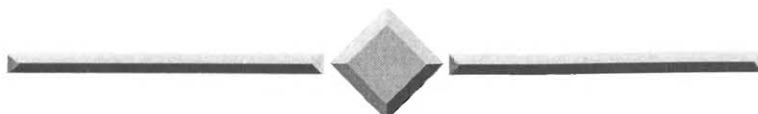
Pelejtei Tibor az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ Szerve-

zési és PR-osztályának nyugalmazott vezetője, tudományos tanácsadó, a PR-szakma egyik doajenje.

Könyvtáros pályafutását a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban kezdte 1953-ban. 1959-ig az angyalföldi kerületi fiók vezetője volt. Itt kísérletezett – az angol public library-k személyes tanulmányozása után – a közművelődési könyvtárak tájékoztatási feladataival, a könyvtár- és irodalomnépszerűsítés változatos programjaival. 1960-tól az OSZK–KMK-ban munkálkodik, együttműködve a FSZEK Központjával és a megyei könyvtárakkal, a PR-programok fontos műhelyeivel.

Pelejtei Tibornak több könyve, tanulmánya és cikke jelent meg az utóbbi húsz év alatt a PR-szemlélet gyakorlati alkalmazásáról, a könyvtár- és irodalomnépszerűsítés munkáiról, reprográfiai, olvasásnépszerűsítési stb. ismeretekről. A PR-tevékenység terjesztése érdekében szervezett országos rendezvényeinek, PR-tanfolyamainak, hazai és külföldi előadásainak, könyvtárügyi kiállításainak (köztük hét külföldi főváros nemzeti könyvtárában) figyelemkeltő és a magyar könyvtárügyet menedzselő sajtó- és tévé-publicitása volt.

Vezetésével alakult meg az OSZK–KMK-ban – Közép- és Kelet-Európa könyvtáraiban elsőként – a Public Relatinos osztály, az 1970-es évek végén. Részt vett könyv- és lapszerkesztési munkákban: alapította (1963-ban) és tizenöt évig szerkesztette az Eseménynaptár című periodikát, rovatszerkesztője volt az Új Könyveknek és kezdetétől megszűnéséig (1972–1992) a Látóhatár című folyóiratnak.

SAJTÓFIGYELŐ

Könyvtárinformatikáról tanácskoztak

Kétnapos regionális könyvtári tanácskozás kezdődött tegnap Gyulán a Mogyoróssy János városi könyvtárban. A konferenciát a gyulai könyvtár az Informatikai és Könyvtári Szövetséggel karöltve rendezte, tegnap a programok levezető elnöke *Zalainé dr. Kovács Éva*, a szervezet elnöke volt. A megnyitó során elhangzott: a testületben már tavaly felmerült, hogy nem csak a fővárosban kellene tanácskozni, hanem a vidék más településein is. Így most először Gyulán rendezték meg a tanácskozást, melyre meghívást kaptak a megye könyvtárosai is.

A konferencián az egyik legfajsúlyosabb téma a szerzői jog körül kialakult anomália: Ez a probléma a világon sehol sem megoldott, de nálunk a szerzői jogi törvény megszületése óta még kevésbé áttekinthető – hangzott el abban az előadásban, amelyet

az *Országos Széchényi Könyvtár* osztályvezetője, *Moldován István* tartott. Őt *dr. Kenyéri Katalin* könyvtári és jogi referens követte, aki a szerzői jogban a könyvtári szolgáltatás területén jelentkező változásokról beszélt.

Kis Pál Sándorné könyvtárvezető jóvoltából a Pándy Kálmán Megyei Kórház könyvtárának állományába, szolgáltatásaiba és jövőképebe is bepillantást nyerhettek a résztvevők. A Békés Megyei Könyvtár képviselőjében *Litauszky Györgyné* igazgatóhelyettes a Békési Könyvtárak Regionális Együttműködési Körének programjaival és terveivel ismertette meg a megjelenteket. A rendezvény ma délelőtt folytatódik és ér véget.

Varga Zoltán
Békés Megyei Nap, 2000. ápr. 11.

Mikovinyi, a tudós polihisztor

***Mikovinyi Sámuel*, a tudós polihisztor kétszázötven éve halt meg és valószínűleg pontosan 300 éve született. Ám csak most nyílt először lehetőség arra, hogy munkásságának hazai gyűjteményekben őrzött dokumentumait a közönség elé tárják. Mégpedig azon a kiállításon, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár és a Hadtörténeti Múzeum közösen rendezett az utóbbi intézmény két termében.**

Egy jellegzetes Mikovinyi-idézet – A haza szeretete hajt minket előre – a címe a bemutatónak. Az augusztus 23-ig látogatható kiállítás változatos és látványos módon mutatja be a sokoldalú tudóst, aki mérnökként, matematikusként, térképészként egyaránt kiváló alkotott, de rézmetsző művészként is a legjobbak közé tartozott. Olyan kiemelkedő elméleti tudós volt, aki

meg is tudta valósítani elképzeléseit. Irányította a selmecbányai gátak építkezéseit, maga konstruálta gépekkel dolgozott, foglalkozott csillagászattal, kohászattal, régészettel, térképeit nemcsak tervezte, de metszette is. Szakmai örökségét tovább is tudta adni.

Tanítványa volt Hell József Károly, a neves bányagépész és Hell Miksa, a későbbi híres csillagász. Ő volt a tudományos kartográfia első hazai művelője, a magyar műszaki felsőoktatás megeremtője, nevét mégis kevesen ismerik. A felvidéki evangélikus papi családból származó Mikovinyi Sámuel élete fordulatokban gazdag. Besztercebányán Bél Mátyás földrajztudósnál kezdte tanulmányait, akivel később együtt is dolgozott a III. Károly rendeletére készülő *Notitia Hungariae* című, Magyarország földrajzi, történeti, gazdasági és néprajzi térképeinek köteteiben. Az 1735 és 42 között megjelent atlaszokban tizenegy megyetérképet jegyzett Mikovinyi. (Ez persze csak töredékét jelenti kartográfiai munkásságának. Abból a negyvenkilenc me-

gyetérképből, amelyeket csillagászati helymeghatározással, felmérések alapján konstruált, huszonhárom ma is fellelhető. Számos kiadatlan térképe is maradt).

Korának legjobb egyetemén tanult, Berlinben, Altdorfban és Jénában. Majd európai tanulmányúton járt. Később tíz évig Pozsonyban vármegyei mérnökként dolgozott. Időközben gróf Esterházy József megbízására elkészítette a Tatai-tó környékének rendezési tervét. Később, Selmecebányán foglalkozott ismét vízrendezéssel. A bányák vízellátásának biztosítására Mikovinyi hatalmas méretű víztározó mester-

séges tavak rendszerét hozta létre. Oly módon, ahogy előtte még sehol, senki nem oldott meg ilyen feladatot. És olyan környezetkímélő szemlélettel, hogy a több mint kétszáz éves rendszert századunkban a Világörökség részének nyilvánították.

Számos más munkája után 1747-ben megbízták a budai vár rekonstrukciójának tervezésével, a Vág folyó szabályozásával, de halála ebben megakadályozta őt.

–km–

Zalai Hírlap, 2000. márc. 29.

Könyvtárosok találkozója

Az eddiginél szorosabbra fűzik kapcsolataikat a Kárpát-medence jelentős hungarikaanyagot őrző könyvtárai, amelyek képviselői két napon át Budapesten tanácskoztak – közölte a rendezvényt szervező és az eseménynek otthont adó *Országos Széchényi Könyvtár* főigazgatója.

A bibliotékák első ilyen találkozásán öt ország – Románia, Ausztria, Szlovákia, Jugoszlávia és Horvátország – nyolc könyvtárának képviselője vett részt. A tanácskozás célja, hogy szervezettebb legyen a magyar vonatkozású gyűjtemények feltárása. Az *OSZK* kidol-

gozza a jövőbeni együttműködést, a szervezett információcserét hivatalos formába öntő szerződésterveket, amelyekről még az idén újabb egyeztetést tartanak, szintén Budapesten.

Az *OSZK* szeretné, ha megvalósulnának közös digitalizálási projektek. A konferencia eredményeként munkacsoportok jönnek létre, amelyek közösen vesznek részt európai uniós pályázatokon.

Napi Magyarország,
2000. ápr. 8.

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

„Hírlapőrök” a sajtókutatás szolgálatában

Április 14-én az Országos Széchényi Könyvtár „hírlapőrei” (volt hírlaptárosok) – sajtótörténészek, irodalomtörténészek, egyetemi oktatók és média szakemberek körében – szakmai beszélgetést folytattak a sajtótörténet, sajtókutatás helyzetéről, a kutatások fontosságáról, lehetőségeiről, valamint az utánpótlás neveléséről. A kutatók és oktatók nagy örömmel üdvözölték a könyvtárosok kezdeményezését, miszerint alakuljon egy szakmai társaság, amelynek feladata:

- a periodikum, mint sajátos dokumentumfajta népszerűsítése
- a szakma népszerűsítése
- a szakember-utánpótlásról való gondoskodás
- a diákok és egymás sajtótörténeti kutatásának inspirálása és segítése.

A jó hangulatú eszme- és tapasztalatcserén számtalan fontos kérdés is megfogalmazódott és több öröndetes bejelentés is történt.

A résztvevők érdeklődéssel hallgatták a Széchényi Könyvtár munkatársának, Kocsy Anikónak – a fenti célokat szolgáló – kiállítási elképzeléseit. A „Volt egyszer egy Hírlapkönyvtár” címen tervezett kiállítás a Tárnak és Szinnyei Józsefnek kíván emléket állítani 2004-ben, a Hírlapkönyvtár megalapításának 120. évfordulóján. A megvalósításhoz fiatal kutatók és egyetemi hallgatók bevonását is tervezi.

Széchényi Ágnes irodalomtörténész a sajtótörténeti oktatás egyetemi rangra való emeléséről beszélt és beszámolt az oktatást segítő, folyamatosan készülő sajtótörténeti szöveggyűjteményéről.

Voit Krisztina sajtótörténész röviden beszámolt a Budapesti sajtó adattár 1873–1950 c. munkájának közelgő megjelenéséről és a Levéltárban folytatott kutatásainak tapasztalatairól.

A társaság Buzinkay Géza jóvoltából örömmel értesült arról, hogy mindannyiunk egyik közös vágya máris beteljesült aképpen, hogy megjelent a Magyar média c. sajtótörténeti szaklap első száma. A jelenlévők nagy örömmel és várározással fordulnak e lap felé, amelytől a kutatások élénkülését és a „Hírlapkönyvtár” céljainak megvalósulását várják.

Kenyéri Kornélia – mint könyvtáros, sajtótörténész és oktató – többek között a vidéki sajtóbibliog-

rafiák közös CD-ROM-os változatának égető szükségességéről beszélt. A felvetéssel valamennyien egyetértettünk, ám Ferenczy Endréné – mint a kérdés legfőbb szakértője – felhívta a figyelmet az egységesíthetőség problematikájára is.

Dörnyei Sándor, a nemzeti könyvtár tudományos munkatársa felvetette a sajtótörténeti kutatásokhoz nélkülözhetetlen segédletek összefoglaló bibliográfiájának hiányát, amelynek elkészítését Lakatos Éva, kiadását pedig Buzinkay Géza vállalta magára.

Urbán László irodalomtörténész, a hírlapanyagot, mint az irodalomtörténeti kutatás egyik legfontosabb forrását emelte ki.

A résztvevők egyhangúlag kinyilvánították összefogásra való hajlandóságukat és igényüket, valamint megállapodtak abban, hogy 2-3 hónaponkénti találkozóikon konkrét kérdésekkel foglalkoznak, előadások és beszámolók formájában. Az egyetemek és főiskolák oktatói jelezték, hogy az elkövetkezendő beszélgetésekre szívesen hoznák el a téma iránt érdeklődő fiatal tanítványaikat is.

A „hírlapőrök” következő találkozójukat május vége, június elejére tervezik.

K. A.

Kocsy Lászlónénak – a Periodikafeldolgozó osztály helyettes vezetőjének – a hírlapőrök első találkozásán elhangzott bevezető gondolatai

Kedves Vendégeink! Kedves Kollégák!

Tisztelettel és szeretettel köszöntök mindenkit.

Kocsy Anikó vagyok, a Periodika Feldolgozó osztályról jöttem, mesterségem címe könyvtárőr, hírlap-tárőr, hírlapőr. Azért mondom ezt így, mert könyvtárosi pályámat 32 évvel ezelőtt a Hírlaptárban kezdtem, amely – igaz már csak igen rövid ideig, de a Széchényi Könyvtár különgyűjteménye volt. Önálló szervezetben, önálló gyűjteménnyel, önálló gyarapodással, önálló nyilvántartásokkal és önálló szolgáltatásokkal. Mondhatjuk, hogy állam volt az államban. Munkatársai jó szakmai és baráti légkörben, nagy-nagy szakértelemmel és elkötelezettséggel végezték munkájukat, valamint tanították a fiatalokat, köztük engem is. Sajnos gyanússá vált ez a jó hangulat, veszélyessé az összetartás. Éppen ezért politikai okból – de

természetesen megtalálva hozzá a megfelelő szakmai indokokat is, fokozatosan felszámolták a különálló szervezetet. Ma már mindenki tudja, hogy súlyos hiba volt. Lépten-nyomon érezzük e döntés káros következményeit. Állománya nem volt többé különgyűjtemény, de természeténél fogva nem válhatott igazán a törzsgyűjtemény részévé sem. Már ez a tény is súlyos kérdéseket hozott felszínre, de a legnagyobb kár talán mégis a szakember gárdát érte, akiknek speciális szak tudását kedvezőtlenül befolyásolta a futószalag, a résztvevők bomlott munkafolyamat.

Ez év január 27-én a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Székházában, Monok István főigazgató úr sajtótájékoztatót tartott. Ezen a sajtótájékoztatón feltett kérdések közül kettő a könyvtár időszaki gyűjteményét érintette.

Az első kérdés az állományvédelemre, pontosabban a hírlapok, folyóiratok kötésére vonatkozott. Ez a témakör önmagában is megérne egy tanácskozást, hiszen mióta a világ-világ, a könyvtár-könyvtár, azóta – elsősorban finansziális okokból – rendre felmerül, hogy kössünk, vagy ne kössünk. Általában – mint ma is – ez utóbbi győzedelmeskedik. Ma dobozolunk és tékázunk! A magyar nemzeti könyvtár vezetésében mindenesetre mindenkor megvolt a szándék, ennek a kérdésnek a megnyugtató megválaszolására és megoldására. Amint tudom a Széchényi Könyvtárban, a közelmúltban állományvédelmi bizottság alakult a problémák rendezésére.

Amikor szokásos éves hírlaptáros találkozónkat kezdtük tervezni, úgy éreztük, hogy ezúttal nincs helye a nosztalgiazásnak, a baráti megemlékezéseknek. Sokkal fontosabbnak tűnt, hogy választ keressünk a sajtótájékoztatón elhangzott második kérdésre, illetve az ezzel összefüggőkre.

Az eredeti kérdés így hangzott: „hogyan lehetséges az, hogy a Széchényi Könyvtárban található az ország legnagyobb és leggazdagabb periodika gyűjteménye és ehhez képest az itt dolgozó munkatársak nem végeznek érzékelhető mértékű sajtótörténeti kutatást.”

A főigazgató úr válaszában cáfolta ezt és elmondta, hogy a Házban főként nyugdíjas kollégák, de mások is foglalkoznak sajtótörténettel. „Ám igaz ami igaz, vannak a könyvtárnak aktívabb és inaktívabb részlegei.”

Nem szeretnék igazságtalan lenni magunkkal, de mi katalogizálók találva éreztük magunkat. Mert kinek is szólhatna ez inkább, mint nekünk, akiknek a munkája tárgyát éppen ez a rendkívül változatos és érdekes dokumentum-fajta jelenti. Kinek fájna jobban, mint nekünk, hogy ez a páratlanul szép anyag mennyire feltáratlan, milyen mostoha. Persze könnyen megtaláltam a kérdésre a választ (vagy mentséget?), a minden elképzelést felülmúló, erőt próbáló kurrens gyarapodás, a magas feldolgozói norma – hogy egyáltalán normában dolgozunk, stb. Ne feledjük, az 1990-es évek periodikus publikációja az 1848-as, az 1860-as és a két világháború közötti sajtórobbanást is meghaladó mértékű volt. És akkor nem beszéltünk még az általában is felgyorsult életről, a megélhetésért való mindennapos küzdelemről, stb. Ezek már önmagukban is lelkesedéscsökkentő tényezőként hathatnak...

Ám azt gondolom nem csupán ezen nehézségek okolhatók az elmélyült szellemi munka hiányáért. Másról van szó. Nálunk, a Széchényi Könyvtárban legalábbis másról.

Hiányzik a jó szakmai légkör, a különleges ismeret és az egyet akarás, az egy nyelv. Végző soron a **szakmai műhely** hangulata, ami inspirál, elvár és követel. Azt hiszem valamennyien tudják, miről beszélek. Az, ami a Hírlaptár megszűntével, a munkafolyamatok szétforgácsolásával, a futószalagosdival visszafordíthatatlanul és végérvényesen köddé vált. Ám a legnagyobb baj, – és ez már túlmutat a nemzeti könyvtár falain, és ami az elmondottakból egyenesen következik, hogy hovatovább kihalnak azok a **szakemberek**, akik magukénak érzik a könyvtárak értékes porladó hírlapjait, szakadozott folyóiratait, a Magyar Mercuriustól a mai legkisebb iskolai újságokig. Egészen egyszerűen fogalmazva, ma már nem csak a pénz, az idő és a türelem hiányzik, hanem a **szaktudás és a szakember-utánpótlás is!** A sajtótörténeti kutató munkáról szólt a kérdés, de ha jobban megnézzük, itt már nem csupán arról van szó, hanem egyáltalán **a periodikumokkal való foglalkozásról**, bármilyen szinten, legyen az retrospektív bibliográfia, repertórium, vagy történeti áttekintés. Mi könyvtárosok, mindennapi munkánk során igen is érezzük ezeknek a hiányát

Ezért hát beszélünk kell ezekről a kérdésekről.

- Milyen mértékben van jelen a **sajtótörténeti kutatómunka** a mai szakmai társadalomban?
- Van-e helye mai a **sajtótörténetnek** a tudományok sorában?
- A **szaktudományok kutatói** milyen szerepet töltenek a periodikumoknak?
- Hol a helye az **oktatásban** az időszakos kiadványoknak, történetüknek, feltárásuk módjának, lehetőségeinek? A kurrens bibliográfiai szabvány oktatásán kívül, szerepel-e a stúdiumokban az effajta tudomány? (Ne feledjük, a periodikum több dimenziós dokumentum. A feltárás tárgya lehet egy száma, egy- vagy több éve, egész élete is és a részek összessége nem azonos azok összegével.) – Aki valaha is megpróbálkozott egy lapnak a teljes formai feltárásával, pontosan érte miről beszélek. Pontosan érte, mit jelent egy hírlapnak egyetlen számáról, vagy egy egész évfolyamáról, netán valamennyi számáról megállapítani az egyes bibliográfiai adatait. A tartalmi feltárásról nem is beszélve!
- Léteznek-e érdeklődő **fiatalok**, akik izzíthatók?
- Egyáltalán, mennyire ismerik a régi sajtótermékeket? Volt-e már részük abban a meghatározó élményben, amit egy akármilyen régi hírlap látványa – vagy netán kézbevétele jelent?
- **Mit tehetünk** azért, hogy legyen?

- **Létezik-e** még valamiféle szakmai műhely, ahol megtanulható – megtanítható, hogyan kell retrospektív módon feltárni egy lapcsaládot, vagy hogyan kell, milyen források segítségével lehet feldolgozni egy átfogó sajtótörténeti témakört, korszakot?

Próbáljunk választ keresni ezekre a kérdésekre, vagy fogalmazzunk meg újabbakat. Kérem szóljanak hozzá. Elképzelhetőnek tartanak-e egy közös munkálkodást. Mi a magunk részéről igenis fontosnak és szükségesnek tartanánk az együttműködést.

Tisztelt Vendégek! Tisztelt Kollégák!

Egyszer volt egy Hírlaptár! Hiányzik egy Hírlaptár! Alakítsunk hát Hírlaptárt!

Javasolom alakítsuk meg az új **Nemzeti Hírlapkönyvtárat!** Ha többé nem lehet ténylegesen, fizikálisan, alakítsuk meg hát virtuálisan! Hogyan gondolom?

Alakítsunk egy társaságot, amelynek **céljai** a következők:

- Megmutatni a társadalomnak, a fiatalabb pályatársaknak, hogy periodikával foglalkozni szép és érdekes.
- Megmutatni értékeinket, magukat a gyűjteményeket.
- Megmutatni kedvenceinket, az egyes kiadványokat.
- Meg kell mutatnunk magunkat és nem utolsó sorban, tovább kell adnunk ismereteinket, tudásunkat.

Éppen ezért **feladatunk:**

1. A periodikum, mint sajátos dokumentum-fajta népszerűsítése
2. A szakma népszerűsítése.
3. A hírvivőkről, az utánpótlásról való gondoskodás stb.
4. Egymás sajtótörténeti kutatásának a segítése.

Hogyan képzelem ezt a gyakorlatban? Elmondok egy példát:

Szeretnék egy (vagy több) kiállítást rendezni a Széchényi Könyvtár gazdag gyűjteményéből. Túl azon, hogy ez egy egyedülálló kísérlet lenne, segíthetne a közvélemény megnyerésében, ennek az értékes nemzeti vagyonnak a megőrzéséért folytatott küzdelmünkben.

Segíthetne a szakmai lelkesedés gerjesztésében is, ami növelhetné a szakmánk elismertségét.

A rendezendő kiállítás, a Volt egyszer egy Hírlapkönyvtár címet viselné és a tárnak és Szinnyei Józsefnek állítana emléket a Hírlapkönyvtár megalapításának 120. évfordulóján, 2004-ben.

Ennek megvalósításához a következő témák aprólékos feldolgozása szükséges:

- 1884. történelmi és művelődéstörténeti korrajz
- Szinnyei életrajza, munkássága
- A Hírlapkönyvtár története
- Állományának létrejötte, története
- Munkatársainak szakmai és egyéni sorsa
- Az egyes anyagrészek sorsa
- Korabeli hírlapok

Egy-egy lap történetének megírására **fiatalokat toboroznánk**, akiknek instrukciókkal való ellátására felkérnénk idősebb és tapasztaltabb munkatársainkat. A jobb dolgozatok önálló vagy közös **publikációként is megjelenhetnének** a szaksajtóban, de a kiállítás katalógusának és feliratainak elkészítéséhez mindenképpen segítségünkre lehetnek. Problémát jelent természetesen a publikációs lehetőségek korlátozott volta, de úgy gondolom, hogy akár egy gyűjteményes kötet kiadására is lehetne talán támogatókat találni.

Szinnyei József írásainak, feljegyzéseinek, levelezésének feldolgozását magam kezdtem el, különös tekintettel a Hírlapkönyvtár állományának a létrehozásáért tett erőfeszítéseire. Erre a szóba jöhető lapok kijelöléséhez van nagy szükség.

A kiállítás természetesen nem feledkezhet meg a mindenkori **hírlaptárosokról**. Az irattárból kigyűjtendő és valamilyen tabló formájában kiállítandó valamennyi hírlaptári dolgozó neve esetleg fényképe.

El kell készíteni az 1884-ben, a Hírlapkönyvtár létrejöttekor ismert sajtótermékek **bibliográfiáját**, amelyből válogatást kell készíteni a kiállítandó fontosabb lapokról.

Ki kell jelölni a kiválogatott lapok egy-egy jellemzőbb kötetét, évfolyamát.

El kell készíteni a forgatókönyvet és a katalógust.

A további kiállításokról most nem beszélnék, elképzelhetőnek tartanék egy olyan kiállítást, amely az enciklopédikus lapok kialakulásától, az első világháborúig tárná fel a rendelkezésre álló, halhatatlan sajtótermékeket, kiemelve a sajtó korabeli jelentőségét az olvasóvá nevelésben és az ismeretek terjesztésében.

De érdekes lehetne a Történelem papírkosárban címszóval jelölt kiállítás is, amely a sajtót, mint a híradás eszközét mutatná be, a felgyorsult történelem lenyomataként. Ez lehetne a XX. század tükörképe.

Közérdeklődésre tarthatna számot A sajtótörténet divatjelenségei (régí és új divatok, az anyagi haszon diktátumai) témakör is, amely már az 1990-es évek nagy sajtórobbanásáról szólhatna, természetesen visszautalva korábbi korok divatjelenségeire is.

Nos, ilyesfajta munkákra gondolok.

Az általam megjelölt feladatok közül hátra van még az egymás sajtótörténeti munkájának a segítése. Azt gondolom, ha erre megvan a szándék a Nemzeti Hírlapkönyvtár munkatársaiban, akkor elengedhetetlen lenne egy bizonyos koordinációs tevékenység, ami a megkezdett vagy folyamatban lévő **sajtótörténeti tevékenységek nyilvántartását** tenné szükség-

gessé. Történhetne ez bármelyikünkénél akár, de elképzelhetőnek tartanám a Könyvtári Intézet szakkönyvtárát, mint lehetséges koordinátort.

Jó lenne egy témaböngészde, amelyből bárki meríthetne. (A sajtótörténet és más tudományágak kapcsolata; lapcsaládok története; egyes laptípusok létrejötte, szerkesztőgárdák és szellemiségük, lapkiadók, stb.)

Persze ezeknél konkrétabbak is.

Bizonyára jobbnál jobb ötleteik vannak. Kérem szóljanak hozzá, mondják el véleményüket.

Kocsy Anikó

Beszámoló a Közalkalmazotti Tanács munkájáról

Múlt év október 21-én Monok István főigazgató számolt be terveiről. Decemberben Fejős László, aki állandósult elfoglaltsága miatt nem tudott megjelenni üléseinken – lemondott. Helyére Sóti Mucsi Annát hívtuk be. Január végén a KT hosszabb feljegyzést készített a főigazgató számára a könyvtár aktuális problémáiról. Javasoltuk Vekérdi József erkölcsi rehabilitációját, a könyvtári szobák ajtajain lévő záruk ellenőrzését, az érintésvédelmi szekrények zárva tartását, a könyvtár mindenkori „főzárósának” egy mobiltelefon beszerzését, a dohányzóhelyek kijelölését, a protokoll-

ajándékok elfogadásának szabályozását. A tanács február 8-ai ülésén Gertner László gazdasági igazgatót látta vendégül. A megbeszélésen a Gazdasági Igazgatóság átszervezése, a könyvtár pénzügyi helyzete és a fizetésemelés volt a téma. Február 15-én részt vettem a főigazgató-helyettesi és főosztályvezetői pályázatokat elbíráló bizottság munkájában. Jelen vagyunk a főosztályvezetői értekezleteken és a bérbizottság ülésein. Jelenleg az új Kollektív Szerződés kidolgozásában veszünk részt, véleményezési jogkörrel.

Weeber Tibor

OSZK HÍRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XLIII. évfolyam – 2000. 3–4. szám

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Monok István, Ottovay László, Poprády Géza,
Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné

Technikai szerkesztő: Korpás István

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest

Készítette az ETO-PRINT Nyomdaipari Kft., 500 példányban, 4,5 (A/5) ív terjedelemben

Felelős vezető: Balogh Mihály ügyvezető igazgató